

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
PREZIDENT TA'LIM MUASSASALARI AGENTLIGI

PREZIDENT TA'LIM MUASSASALARI AGENTLIGI
TIZIMIDAGI TA'LIM MUASSASALARI

PSIXOLOGLARI

UCHUN USLUBIY QO'LLANMA

TOSHKENT – 2022

UO'K 159.9(072)
KBK 88.8
K25

Tuzuvchilar:

E.G.Karimova, M.Z.Shaxobiddinova, X.Sh.Nurmatova

Taqrizchilar:

D.M.Kenjaye, F.M.Zakirova

Muharrir S.M.Nazarov

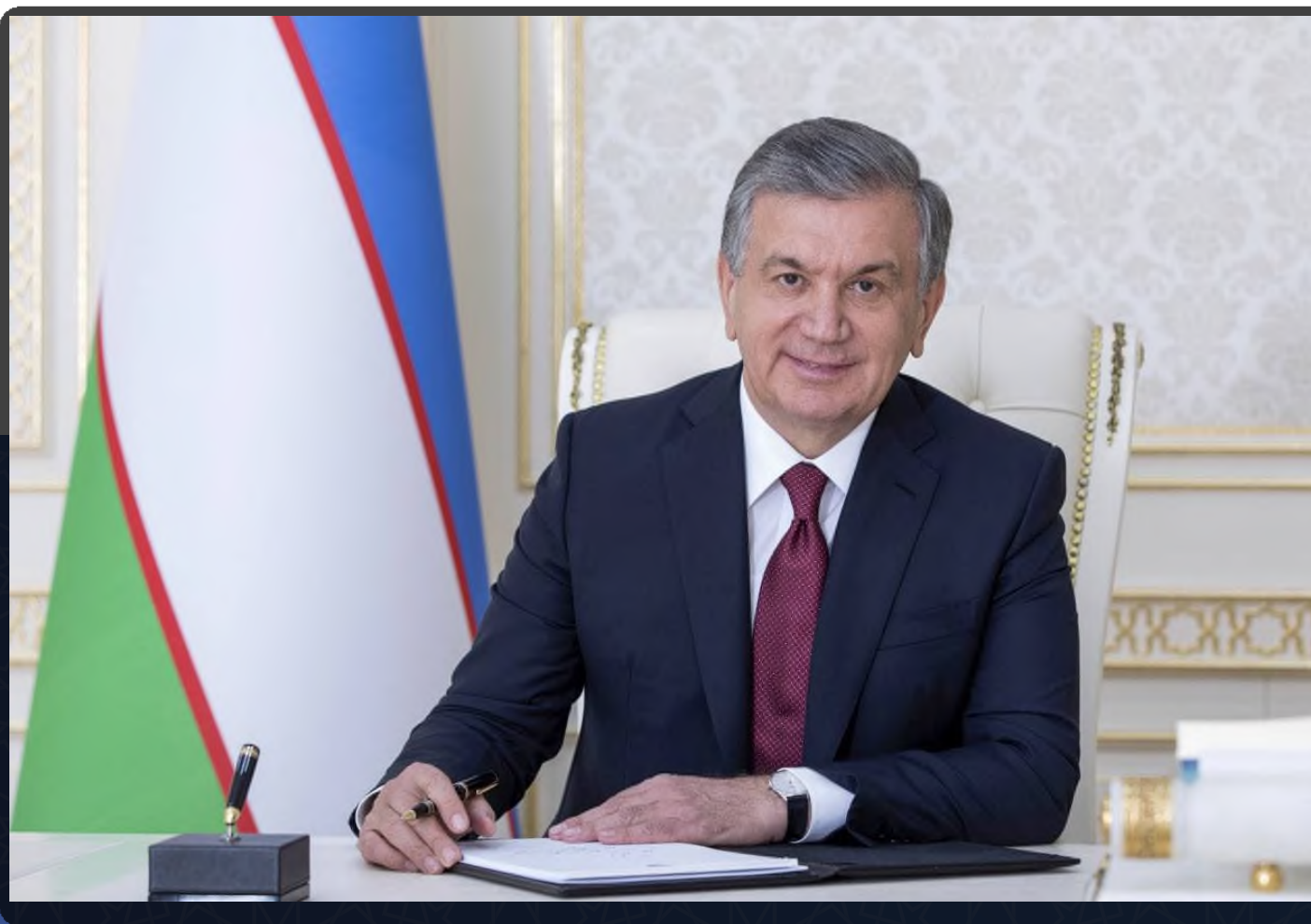
Ushbu uslubiy qo'llanma Prezident ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan psixologlar uchun psixologik-tarbiyaviy va ma'rifat ishlarini tizimli tashkil qilish, bu borada amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish yuzasidan tayyorlandi.

Mazkur qo'llanma ta'lim va tarbiya jarayonlariga vatanparvarlik ruhi, milliy g'urur va iftixor, o'z xalqiga muhabbat va sadoqat, O'zbekiston tarixi, ilmiy-ijodiy hamda ma'naviy-ma'rifiy merosga hurmat, o'zlikni anglash, mehnatsevarlik va mas'uliyatlilik, qat'iyat va shijoatlilik g'oyalari singdirilishida, yosh avlod kamoli va istiqboli, ularning muammolarini hal qilishda, o'g'il-qizlarimiz qalbiga kirib borish va bolalar bilan do'stona muloqot o'rnatishda nafaqat psixologlar, balki ta'lim sohasining boshqa vakillari: ustoz-murabbiylar va tarbiyachi-pedagoglarga hamda ota-onalarga yaqin ko'makchi dastur sifatida xizmat qiladi, o'quvchilar bilan psixologik-tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga uslubiy jihatdan yordam beradi.

Mazkur qo'llanmaning elektron PDF variantini
ushbu QR kod orqali yuklab olishingiz mumkin

Prezident ta'lim muassasalari agentligi huzuridagi Ilmiy-metodik kengashning 2022-yil 9-sentabrdagi 4-son bayonnomasi bilan tasdiqlangan va nashrga tavsiya etilgan.

*“Taraqqiyotning tamal toshi ham,
mamlakatni qudratli, millatni
buyuk qiladigan kuch ham
ilm-fan, ta’lim va tarbiyadir”.*

SH.M. MIRZIYOYEV

KIRISH

Inson psixologiyasini tushunish, tahlil qilish, rivojlantirishga jiddiy e'tibor berish turli davrlarda, barcha davlatlarda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning eng dolzarb masalalaridan biri bo'lib kelgan.

Maktab psixologi – yosh avlodni katta hayotga to'g'ri yo'naltirishda ota-ona va o'qituvchi bilan barobar ahamiyatga ega shaxs. Murakkab davr – o'smirlikka qadam qo'yayotgan bola, shaxs sifatida shakllanayotgan o'smirning o'z olamidagi muammolariga yechim topishi uchun yordam berishda maktab psixologining roli katta.

Psixologik xizmat bolalarga ta'lim va tarbiya berishda ularning aqliy va shaxsiy imkoniyatlarini, boladagi mavjud qobiliyatlarni, qiziqishlarni hamda intilishlarni o'z vaqtida aniqlash va ulardan maksimal to'liq ravishda foydalanishni ta'minlab beradi.

Agentlik tizimidagi maktablarda o'quvchining qobiliyati, imkoniyatlari, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, yo'naltirish va rivojlantirishga ko'maklashish psixologning asosiy vazifalaridan biriga aylanadi.

Bu yerda psixolog ishining amaliy maqsadi o'quvchilarga ta'lim tarbiya berish mazmuni va metodlarini psixologiya fani nuqtai nazaridan baholash, bolalar taraqqiyoti to'g'risidagi ilmiy ma'lumotlarni hisobga olgan holda, ushbu mazmun va metodlarni mukammallashtirish bo'yicha tavsiyalar berish bilan bog'liq bo'ladi.

Psixologik tadqiqotlardan ma'lum bo'lishicha, o'smirlik va o'spirinlik davrida kattalar bilan norasmiy ishonchga asoslangan muloqotga ehtiyoj paydo bo'ladi. Ko'pincha maktablarda o'quvchilarning kattalar va tengdoshlari bilan muomala muloqotini ta'minlaydigan psixologik sharoitlar to'liq yaratilmaganligini ko'rishimiz mumkin. Shu sababli o'quvchilarda maktabga, o'qishga salbiy, o'ziga, atrofdagi kishilarga nisbatan noto'g'ri munosabat shakllanadi. Bunday sharoitda shaxsning rivojlanishi va unga sifatli ta'lim berish mumkin bo'lmay qoladi. Shuning uchun ham ta'lim muassasalarida qulay psixologik muhit yaratish, o'quvchilar va kattalar o'rtasida qiziqarli muloqot uchun imkoniyat yaratishga amaliyotchi psixologlar, sinf rahbarlari, tarbiyachi-pedagoglar, o'qituvchilar va ota-onalar ham intilishlari lozim.

Mazkur uslubiy qo'llanma ta'lim muassasalari psixologlari faoliyatini tashkil qilish, takomillashtirish hamda ularning kasbiy psixologik faoliyati samarasini oshirishni nazarda tutadi.

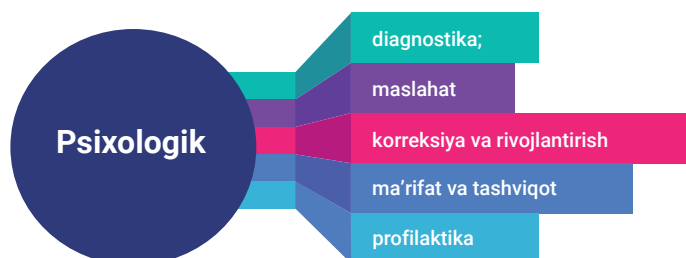

TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGING PSIXODIAGNOSTIKA ISHLARI

Mamlakatimizning ertangi kuni va istiqboli yoshlar qo'lida. Bugungi kunda muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbuslari bilan yoshlarga oid davlat siyosatini izchil amalga oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bugun shiddat bilan rivojlanayotgan jamiyatda ta'lim muassasasi psixologlarining oldida turgan eng katta vazifalardan biri – o'quvchilarni ona yurtga sadoqat, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida, vatanparvar qilib tarbiyalash, ularning diqqat-e'tiborini ta'lim-tarbiya jarayoniga to'g'ri va samarali yo'naltirishdan iboratdir.

Psixodiagnostika - amaliy psixologning asosiy va muhim faoliyat yo'nalishlaridan biri bo'lib, psixodiagnostik vositalar yordamida shaxsga psixologik tashxis qo'yish hisoblanadi.

Psixolog faoliyati yo'nalishlari:

Ta'lim muassasasida psixodiagnostika - **psixodiagnostik tadqiqotlar** asosida **o'quvchilarning** o'qishi davomida **psixologik-pedagogik** jihatdan chuqurroq **o'rganishga** yo'naltirilgan bo'lib, ularning individual-psixologik xususiyatlarini, **ta'lim tarbiyadagi nuqsonlarning** sabablarini **aniqlashga** mo'ljallangan. Diagnostik ishlar guruh yoki individual tarzda o'tkazilishi mumkin.

Bu asnoda **amaliy psixolog** quyidagi **vazifalarni** bajaradi:

o'qituvchilar va o'quvchilarni psixologik tekshiruvdan o'tkazadi, ularning kasbiy yaroqliligini diagnostika qiladi, ularning shaxs xislatlari, irodaviy sifatleri, his-tuyg'ulari, o'zini-o'zi boshqarish imkoniyati, intellektual darajasini tekshiradi;

o'quvchilarda uchraydigan o'quv malakalari va ko'nikmalarini egallashdagi nuqsonlar, xulq-atvoridagi kamchiliklar, intellektual taraqqiyot va shaxs fazilatlaridagi buzilishlar sabablarini diagnostika qiladi;

o'quvchilarning guruhdagi shaxslararo munosabatlari xususiyatlarini tekshiradi;

boshqa soha mutaxassislari bilan birgalikda o'quvchining psixik rivojlanishidagi nuqsonlar xilma-xilligini hisobga olgan holda differensial diagnostikani amalga oshiradi

pedagog-psixologning harakatlari o'quvchilarni ko'proq orzu qilishga, ko'proq ma'lumot olishga, ko'proq narsani bajarishga va ko'proq bilishga ilhomlantirishi kerak.

Ta'lim muassasasi psixologi ushbu yo'nalishdagi ishlarni maktabga qabul qilingan sinf o'quvchilarining ijtimoiy-psixologik pasportini tuzish bilan boshlaydi. Ijtimoiy psixologik pasport o'z ichiga o'quvchi haqidagi umumiy ma'lumotlar bilan birgalikda, uning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari haqidagi ma'lumotlarni ham qamrab oladi.

O'quvchi ijtimoiy-psixologik pasportining namunaviy shakli quyidagicha bo'lishi mumkin:

O'QUVCHINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK PASPORTI

1. Ismi-sharifi _____
2. Sinf _____
3. Tavallud sanasi (y/o/k) _____
4. Doimiy yashash manzili _____
5. Oilaviy ahvoli (*yaxshi/kam ta'minlangan/ijtimoiy himoyaga muxtoj/onasi bn yashaydi/otasi bn yashaydi/qarindoshlari bn yashaydi*) _____
Oila a'zolari (*ota-onasi va oila a'zolari haqida ma'lumot*)
Otasi: _____
Onasi: _____
Aka-uka, opa-sigillar: _____

6. Yashash sharoiti (*ota-onasi bilan, onasi bilan, otasi bilan, bobo, buvisi bilan yashaydi*) _____
7. Salomatligi to'g'risida ma'lumotlar (*tug'ma/surunkali kasalligi bor/ nogironligi bor*): _____
8. Fanlarni o'zlashtirishi: _____
9. Xarakterining asosiy xususiyatlari (*muloqotining xususiyatlari, qobiliyatlari, o'z-o'zini baholashi, ehtiyoj va mayllari sohasi*) _____

10. Oilaviy munosabatlar xususiyatlari (*ijobiy-ijtimoiy, muammoli, krizisli*) _____
- Izoh _____
11. Sinfdoshlari bilan o'zaro munosabati (*kirishimli, liderlik sifatlari, muloqot doirasi tor*) _____

12. Profilaktika va korreksiya uchun tavsiyalar _____

- Sinf rahbari imzosi va sana _____

Ta'lim muassasasi psixologi psixodiagnostik ishlarni amalga oshirishda formallashgan va kam formallashgan metodikalardan foydalanishi mumkin. Formallashgan metodikalarga quyidagilarni kiritish mumkin:

- testlar;
- so'rovnomalar;
- proyektiv texnika metodlari;
- psixofiziologik metodikalar.

Ushbu metodikalar nisbatan qisqa vaqt ichida diagnostik axborotni qo'lga kiritish hamda individlarni o'zaro miqdor va sifat jihatdan taqqoslash imkoniga ega.

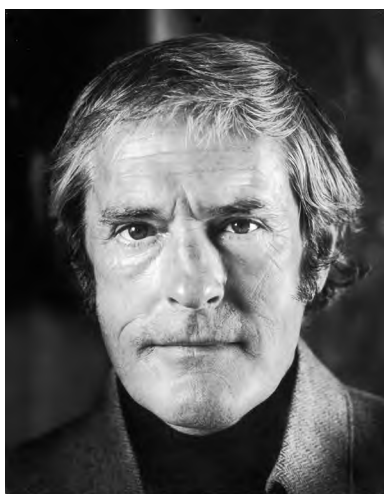
Kam formallashgan metodikalarga:

- kuzatish;
- suhbat;
- faoliyat mahsulini tahlil qilishni kiritish mumkin.

Mazkur metodikalar sinaluvchi haqida qimmatli ma'lumotlarni qo'lga kiritish imkonini beradi. Shuni ta'kidlash va inobatga olish joizki, kam formallashgan metodikalarni o'tkazish katta mehnatni talab etadi va ko'p jihatdan psixologning tayyorgarligi va professional tajribasiga asoslanadi. Psixologik suhbat, kuzatuvlarning yuksak madaniy darajada o'tkazilishi tekshiruv natijalarini tasodifiy omillar ta'siridan saqlab qolishi mumkin.

Kam formallashgan diagnostik metodikalarni formallashgan metodikalarga qarshi qo'yish mumkin emas. Odatda, ular o'zaro bir-birini to'ldiradi. To'laqonli diagnostik tadqiqotda ikkala turdagi metodikalarni uyg'unlashgan holda qo'llash zarur. Masalan, test yordamida ma'lumot to'plashda avval sinaluvchi bilan tanishish (*tarjimai holi, moyilliklari, faoliyat motivatsiyasi haqida axborot to'plash*) bosqichi o'tkaziladi. Bunda **intervyu, suhbat, kuzatuv**dan foydalaniladi.

O'quvchilarning umumiy va maxsus (*matematik, texnik, ijodiy va h.*) **qobiliyatlarini psixologik diagnostika** qilish uchun **"Differensial diagnostik so'rovnoma"**, **"Qiziqishlar xaritasi"** metodik hamda va **o'quv motivlarini aniqlashga** qaratilgan metodikalardan foydalanishi mumkin.

Timoti Frensis Liri
amerikalik yozuvchi, psixolog

O'quvchilar va pedagogik jamoalarda yuz beradigan ijtimoiy jarayonlarning psixologik diagnostikasi uchun shaxslararo munosabatlarni o'rganishga qaratilgan turli metodik ta'limotlar, jumladan, **"Sotsiometriya"**, T.Lirining **"Shaxslararo munosabatlarni o'rganish"** metodikasidan, K.Tomasning **"Shaxsning nizoli vaziyatdagi xulq uslubini aniqlash"** so'rovnomasidan, shaxsning kommunikativ qobiliyatlarini o'rganish uchun **"Shaxsning muloqotchanlik va tashkilotchilik xususiyatlarini aniqlash"** metodikasi, **"Odamlarga bo'lgan munosabatlarni aniqlash"** metodikalari tavsiya etiladi.

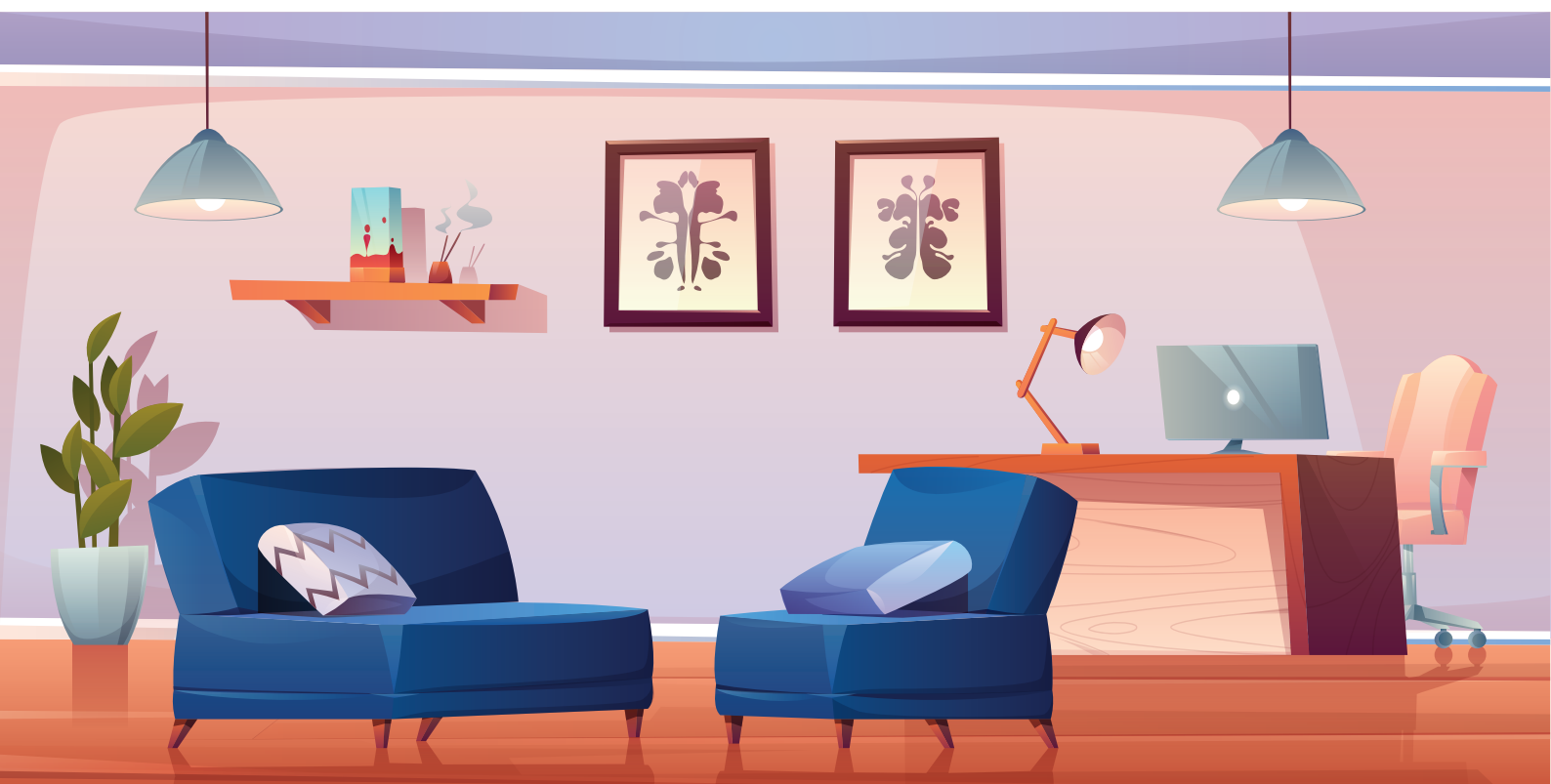

Donald Tomas Kempbell
amerikalik psixolog, sotsiolog va
faylasuf.

O'quvchilar o'rtasidagi addiksiya va deviatsiyalar diagnostikasi uchun A.Bass va I.Darkning **"Aggressiya shakllari va uning ko'rsatkichlarini diagnostika qilish"** metodikasi, Nerv-psixik adaptatsiyani o'rganish testi, A.N.Volkova tomonidan taklif etilgan **"Shaxsdagi suitsidga moyillik xavfini aniqlashga ko'mak beruvchi prognostik jadval"** metodikasini, D.V.Jelatelevning **"Shaxsning hayotiy mazmunini o'rganish"** metodikasi, L.V.Shutov, A.V.Lyashchukning **"Ma'naviy-ruhiy inqiroz"** metodikasi qo'llanilishi mumkin.

Bundan tashqari, psixolog o'tiladigan trening bo'yicha ko'proq ma'lumot to'plashi (*mavzuga oid adabiyot va rasmiy veb-saytlardan foydalaning*), mashg'ulotlarni o'tkazishdan maqsadni aniq belgilab olish kerak. *Kimni ishontirishga harakat qilyapsiz? Va siz ularni nimaga ishontirishga urinmoqdasiz? Auditoriyaga qanday murojaat qilish kerak? Psixologik trening qancha vaqt bo'lishi kerak?*

Ehtimol, sizning tinglovchi-o'quvchilaringiz oldindan ma'lum ma'lumotlarga ega bo'lishi mumkin. Psixologik jarayonda siz o'zingizning dalillaringizni qisqacha takrorlang. Esda tuting, xulosa butun jarayonning ahamiyatini yuzaga olib chiqadi: uni unutilmaydigan holga keltiring va o'quvchilar asosiy mavzuni tushunganlariga ishonch hosil qiling.

PSIXOLOGIK MASLAHAT, PSIXOKORREKSIYA VA RIVOJLANTIRISH ISHLARI

Ta'lim muassasasi psixologi faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biri psixologik *konsultatsiya*, *psixik rivojlantirish* va *psixokorreksiya* ishlaridir. **Rivojlantirish va**

psixokorreksion yo'nalish psixologdan o'quvchi, o'qituvchilar shaxsi va intellektini rivojlantirish jarayoniga faol ta'sir o'tkazishni taqozo qiladi.

Psixolog xonasini zaruriy hujjatlar hamda ushbu hujjatlarni saqlash vositalari, xususan, ro'yxatga olish jurnallari (*raqamlangan, tikilgan holda*) hamda seyf (*konfedensial ma'lumotli fayllarni saqlash uchun zarur*) bilan ta'minlanishi zarur. Ro'yxatga olish jurnalida o'quvchi (*mijoz yoki guruh*) haqida va maslahat o'tkazilishi haqida umumiy ma'lumotlar qayd etiladi. Ushbu jurnalning namuna shakli quyidagi jadvalda keltirilgan. Individual o'tkazilgan maslahat kartotekasiga har bir mijoz haqida ma'lumotlar kiritiladi. Ushbu ma'lumotlar maslahat berish jarayonida mijozdan psixolog maslahatchining so'rab-surishtirish natijasida olinadi. Ushbu ma'lumotlar yetarlicha mufassal bo'lishi kerak, chunki ular bo'yicha mijoz va uning muammosi mohiyati haqida tasavvur hosil qilinadi. Seyf yoki kompyuter mijozlar kartotekasini va boshqa oshkor qilinishi lozim bo'lmagan ma'lumotlarni saqlash uchun zarurdir.

Yakka yoki guruh bilan psixologik maslahat ishlarini ro'yxatga olish jurnalini ishchi varag'i namunasi

№ T/r	Mijozning ismi-sharifi	Maslahatni o'tkazish sanasi va vaqti	Izoh

Mijoz bilan o'tkazilgan yakka tartibdagi maslahat jarayoni kartochnasining namuna shakli

№	Mijozning ismi- sharifi	Jinsi	Yoshi	Maslahatga murojaat etishga sabab, mijoz muammosi	Psixologining mijoz muammosi haqidagi xulosasi	Mijozga berilgan tavsiyalar	Mijoz tomonidan olingan tavsiyalarning bajarilishi	Olingan natijalar

PSIXOPROFILAKTIK VA PSIXOLOGIK MA'RIFAT ISHLARI MAZMUNI

Psixoprofilaktika – shaxsning **psixik taraqqiyoti** uchun zarur psixologik **sharoitlarni yaratish** hamda shaxsiy va psixik rivojlanishdagi **qiyinchiliklar, noqulayliklarning oldini olishga** qaratilgan faoliyat yo'nalishidir.

Psixoprofilaktika – ta'lim muassasasi psixologi faoliyatining maxsus turi bo'lib, o'quvchi va o'qituvchilar uchun sog'lom **psixologik muhit yaratish** va ularning rivojlanishi uchun optimal shart-sharoitlarni ta'minlash hisoblanadi.

Psixolog psixoprofilaktik faoliyati davomida ta'lim muassasasi o'qituvchilari, o'quvchilari va xodimlarining ekologik, iqtisodiy, siyosiy, etnopsixologik bilimlari saviyasini oshirish, o'quvchi va pedagogik jamoada, shuningdek, ularning oilalarida ijobiy ijtimoiy-psixologik muhitni yuzaga keltirish bo'yicha ishlarni amalga oshiradi.

Hususan, **o'quvchilarning** odamlar bilan **muomala qilish**, ularni **tinglash** va **tushunish** bilan bog'liq fe'l-atvorini shakllantiradi. Bundan tashqari, **tezkor fikrlash, tasavvur qilish, mohiyatni anglash, muammoni hal qilish, yangi g'oyalarni ilgari surish, idrok qila olish** o'quvchining **asosiy sifatleri** bo'lib qolishiga erishish lozim.

Pedagogik jamoa a'zolaridagi psixologik **zo'riqish va toliqishni yo'qotish, kamaytirish, ularning oldini olish** uchun psixologik **tadbirlar, treninglar, suhbatlarni** tashkillashtiradi.

Psixolog psixologik targ'ibot va ma'rifat ishlari doirasida o'quvchi va pedagogik jamoada eng **qulay psixologik muhitni** yuzaga keltirish uchun maxsus psixologik tadbirlar olib borish, jamoada **muomala madaniyatini** takomillashtirish, o'quvchilar bilan o'qituvchilarning muomala jarayonini **yaxshilashga yordam berish**, shaxsga oid, ixtisoslikka doir muammolar yuzasidan keng ko'lamda **maslahatlar berish** ishlarni amalga oshiradi

PSIXOKORREKSION TRENING MASHG'ULOTLARI ISHLANMALARIDAN NAMUNALAR

Tanishish va birlashish treninglari

“Ism + sifat”

Ushbu o'yinni birinchi kuni hali o'quvchilar bir-biri bilan tanishib ulgurmagan vaqtda amalga oshirish lozim. Hamma ishtirokchilar doira shaklida turib olishadi. So'ngra boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) ularga o'yin shartlarini tushuntiradi. Har bir ishtirokchi o'z ismining birinchi harfiga biron-bir sifat o'ylab topishi kerak (*misol, Ahmad – aqlli*). Boshlovchi o'z ismini va o'zi tanlagan sifatni aytib o'tadi. Undan so'ng yonidagi ishtirokchi xuddi shuni qaytaradi va unga o'z ismi va tanlagan sifatni qo'shadi. O'yin qor uyumi tarzida barcha ishtirokchilar aytib bo'lmaguncha davom ettiriladi. Agar ishtirokchilar soni 20 nafardan ko'p bo'lsa, u holda qor uyumi sifatida emas, balki har bir ishtirokchi faqat o'z ismi va sifatini aytib o'tish bilan kifoyalansa bo'ladi.

“Jamoa bilan ishlashni o'rganish” treningi

“Intervyu” o‘yini

Boshlovchi (*psixolog, tarbiyachi*) intervyuer sifatida turli toifali shaxslardan (*vazir, san’atkor, ta’lim maskani rahbariyati, o‘qituvchi, tarbiyachi*) intervyu olishi kerakligi tushuntiriladi va bir o‘quvchini shu rolga tavsiya etadi. Tahlilda nima uchun aynan shu o‘quvchi ushbu rolga tavsiya etilganligi haqida ham fikr bildiriladi. “O‘zga bo‘lish san’ati” va oliy darajali muloqot texnikasi mashq qilinadi.

“Soatlar”

Ushbu o‘yin barcha ishtirokchilar **bir-birini yaxshiroq tanib olishi** uchun o‘tkaziladi. Ishtirokchilar ikki guruhga bo‘linadi: masalan, “o‘ng” va “chap”. Ikkala guruh alohida doira shaklida tiziladi va qarama-qarshi aylan harakatni amalga oshirishadi. Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) ikki guruh o‘rtasida turib bir vaqtning o‘zida ikkala guruhdan bittadan ishtirokchini qo‘lidan ushlaydi. Boshlovchi qo‘lidan tutgan ishtirokchilar bir-birlarining ismlarini tez aytishi kerak bo‘ladi. Kech aytgan ishtirokchi yutqizgan bo‘ladi va raqib guruhiga o‘tishi lozim. O‘yin ishtirokchilarning aksariyati bir guruhda yig‘ilguncha davom etadi.

“Impuls”

Ishtirokchilar ikki guruhga ajratilib, bir-biriga qaragan holda ikki qatorga tizilib turadi. Guruh ishtirokchilari bir-birining qo'llarini ushlaydi. Qatorlarning bir tarafiga stul va uning ustiga marker (yog'och) qo'yiladi. Boshqa tarafida boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) har ikkala guruh vakillari qo'llarini ushlaydi. Boshlovchi qo'llarini qisganda ishtirokchilar ham ketma-ket bir-birini qo'llarini qisishadi va qaysi guruh birinchi bo'lib markerni olsa, o'sha guruh ishtirokchisi g'olib deb topiladi. G'olib bo'lgan ishtirokchi boshlovchi tarafga o'tadi. Shu tarzda o'yin barcha ishtirokchilar almashib bo'lmaguncha davom etadi.

“Yer-suv-osmon”

Ishtirokchilar davraga kiradilar. Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) o'rta koptok bilan turadi. Boshlovchi “Yer”, “Suv”, “Osmon” so'zlaridan birini aytadi va koptokni birortasiga otadi. Koptokni ilib olgan ishtirokchi aytilgan so'zga mos biror jonivorni aytadi (*Yer – ot, suv – delfin, osmon – laylak va h.k.*). O'yin shartini buzgan ishtirokchi koptokni tushirib yuborsa yoki mos bo'lmagan jonivornining nomini aytsa) jarima baho oladi.

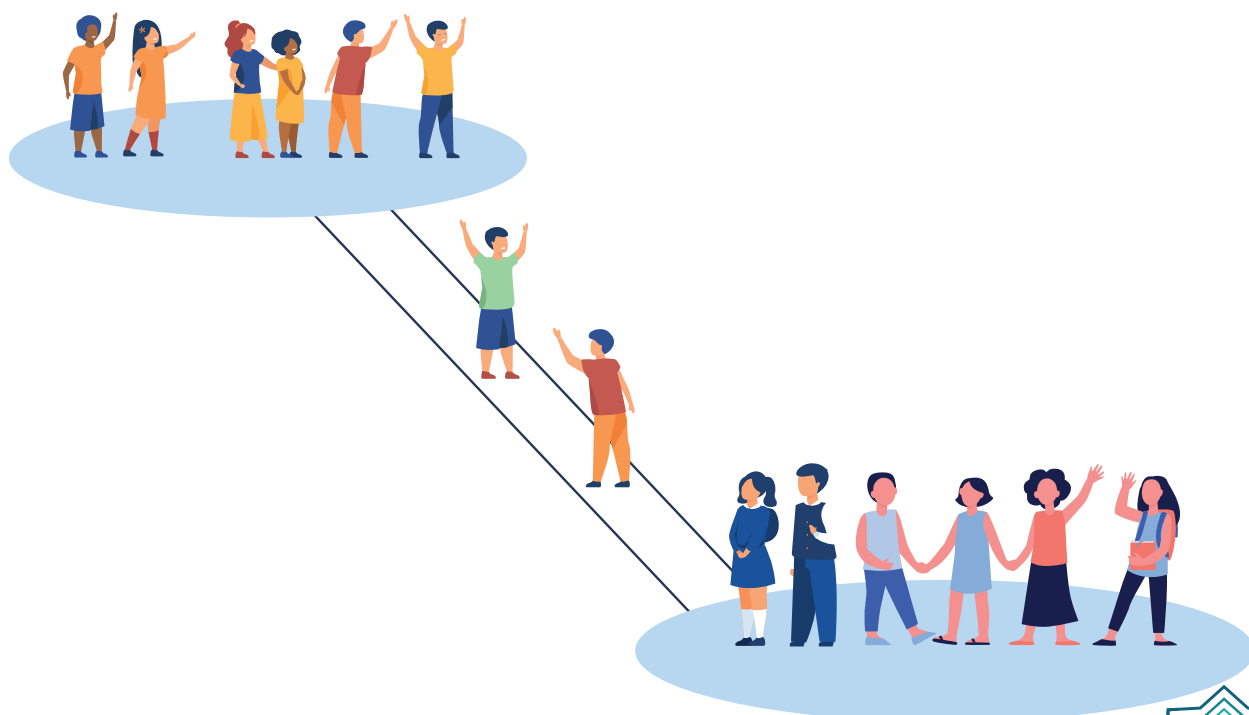
“Nigoh bilan chorlash”

Ishtirokchilar ikki guruhga bo'linadi: biri stullarga doira shaklida o'tirib oladi, ikkinchisi esa stullar orqasiga o'tib, qo'llarini o'tirganlar yelkasi ustida ushlab turadi. Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*)ning stuli bo'sh bo'ladi. O'yin sharti bo'yicha bo'sh stul egasining ko'z ishorasi natijasida o'tirgan ishtirokchilardan biri o'rnidan turib bo'sh stulga o'tirib olishi kerak bo'ladi. O'yin shu tarzda davom ettiriladi.

“Ko‘prik”

Maydonchaga 30 sm enida uzunligi 5 metr ikki chiziq chiziladi. Ishtirokchilar ikki guruhga ajratilib, biri chiziqlarning bir bosh tarafiga, ikkinchisi boshqa bosh tarafiga saflantiriladi. Ikki ishtirokchi ikki tarafdin bir-biriga qarama-qarshi holatda yurib boradi. O'yin sharti bo'yicha ular chiziq tashqarisiga chiqmasdan bir-biriga yordam berib o'tib ketishlari kerak. Kimki chiziqdan tashqariga chiqib ketsa yoki qaytib ketsa, qoidani buzgan hisoblanadi. O'tib ketishning turli usullari mavjud bo'lgani uchun usullar qaytarilmasligi shart.

XULQ-ATVOR NORMALARIGA RIOYA QILISH HOLATLARINI ANIQLASHGA QARATILGAN TRENINGLAR

"TAQIQLANGAN MEVA"

Maqsad

Oilada, o'zbek milliy-madaniy turmush tarzida taqiqlangan xulq holatlari motivlarini aniqlash.

Materiallar

Quti, "mumkin emas" deb yozilgan ikkita tablichka.

O'yinning borishi

O'yin 25 daqiqagacha davom etadi

1 Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) qutini xona o'rtasiga qo'yadi va uning ikki tomoniga "mumkin emas" degan yozuvlarni qo'yadi, ushbu yozuv hamma qatnashchilarga ko'rinib turishi kerak.

Quticha kun boshlanishidanoq xona o'rtasiga qo'yilgani ma'qul, natijada ishtirokchilarning qiziqishi ortadi, o'yinning asosiy qismiga o'tish osonlashadi. Boshlovchi o'yin boshlanishida ishtirokchilarning qiziqishlarini oshirishi mumkin ("*ha, endi, bir qiziq narsa yashirilgan-da*", "*Keyin ko'rarsizlar*", "*Bir narsa bor-da*" kabi so'zlar bilan), lekin qutining ichiga qaramaslik haqidagi taqiq o'z kuchida turishi kerak. Ko'p hollarda, ba'zi bolalar o'zlarini tiya olmay quti ichiga qarashga urinishadi va taqiqni buzishadi. So'ngra boshlovchi ushbu mashq bilan bog'liq bo'lgan asosiy qismga o'tadi va guruhga quyidagicha yo'riqnoma beradi:

"Xona o'rtasida kun boshidanoq chiroyli quti turibdi, uning xususiyati shundaki uning ichiga qarash mumkin emas. Bu qutiga nisbatan Sizda biron qiziqish uyg'ongan bo'lsa kerak. Kelinglar, kimning ichida nima kechayotganligini tahlil qilib ko'raylik. O'z kechinmalaringiz haqida aytib beringlar".

Tahlil

Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) ishtirokchilardan ular nega o'zini shu xilda tutganligini so'raydi ularning harakatlaridagi asosiy sababni aniqlashga harakat qiladi. Taqiq haqidagi qoidani buzish qanchalik qiyin bo'lganligi haqida so'raydi, o'zini tiyib turish oson yoki qiyin kechganligi haqida bilishga urinadi.

2 O'yin yakuni sifatida odamlar nega taqiqlangan xatti-harakatlarni sodir etishlari, oilaviy hayotga zid bo'lgan xatti-harakatlarni amalga oshirishlarining sabablari aniqlanadi. Ushbu yakuniy xulosalar kichik guruhlarda ham ishlab chiqilishi mumkin.

"O'ZIMIZNI QANDAY TUTAMIZ"

Maqsad

Turli xulq xatti-harakatlarini ko'rib chiqish va ularning muloqotga tegishli harakatlarining shakllanishiga ta'sirini aniqlash.

Materiallar

toza qog'oz, ruchka, qalam, 3 ta suratli plakat va ularga taalluqli xulq, harakatlarining izohi.

O'yinning borishi

O'yin 20 daqiqa davom etadi.

Materiallarni tayyorlash

Har bir plakatning chap tomoniga u yoki bu xulq, xatti-harakatini ko'rsatuvchi tasvir tushirilgan qog'oz yopishtiriladi. Rasmning yonida ushbu xulqning tavsiflari yozilgan.

Sust (passiv) xulq:

- O'z huquqlaringizni ta'kidlash uchun hech qanday xatti-harakat qo'llamayapsiz.
- O'zgalarni o'zingizdan yuqori baholayapsiz.
- Boshqalarning xohishiga yon beryapsiz.
- Sizni nimadir bezovta qilsa ham, indamay turibsiz.
- Doimo uzr so'rayapsiz.

Agressiv xulq:

- Boshqalarni hech qancha o'ylamay o'z huquqlaringizni himoya qilaypsiz.
- O'zgalar ustidan hukmronlik qilishga urinyapsiz.
- O'zgalarni unutib, faqat o'zingizni o'ylaysiz.
- Boshqalar hisobiga o'z huquqlaringizga erishyapsiz.

Ishonchli xulq

- O'zgalar huquqini poymol qilmay o'z huquqlaringizni himoya eta olasiz.
- O'zingizni va o'zgalarni hurmat qilasiz.
- Tinglashni va gapirishni bilasiz.
- Ham ijobiy, ham salbiy hissiyotlaringizni ayta olasiz.
- O'zingizga ishonasiz, lekin o'zgalarni "haqoratlamaysiz".

1 Kirish. Ko'pincha o'zimizga ishonmasligimiz bizni turli salbiy kuchlarga qarshi turolmasligimizga olib keladi, natijada har xil nojo'ya vaziyat va xatti-harakatning ishtirokchisiga aylanib qolamiz. Turli salbiy yo'llarga kirib ketmaslik uchun biz o'z xulq-atvorimizni, uning ichki sabablarini yaxshi tushunishimiz, xatti-harakatlarimizni nazorat qilishimiz, hissiyotlarimizni boshqara olishimiz kerak.

2 Guruh uchta kichik guruhlariga bo'linadi.

3 Har bir kichik guruhga quyidagicha topshiriq beriladi: ko'rsatilgan uchta suratga asoslangan holda, har xil xulq formalarining xatti-harakatlari, ichki holatlari va nutq xususiyatlarini izohlab bering (*guruhlar ishlayotgan paytda suratlar taalluqli tavsiflar yopib qo'yiladi, suratlar esa ochiq qoladi*).

4 Har bir guruh tomonidan taqdim etilgan variantlarni muhokama qilish. So'ngra boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) plakatdagi tavsiflarni o'qib izohlaydi. Boshlovchilar o'z xatti-harakatlari orqali har xil xulq modellarini misol tariqasida ko'rgazmali namoyon etishlari mumkin.

5 Ikkala boshlovchi ishtirokida agressiv va sust xulq ko'rinishlari tasvirlanadi. Ishtirokchilardan esa boshlovchilarning harakatlari, imo-ishora va so'zlarini kuzatgan holda, ushbu xulq ko'rinishlarining nomlarini to'g'ri topishlari so'raladi.

Birinchi vaziyat: agressiv holatdagi bir kishi ikkinchi — sust holatdagi va o'zi yaxshi tanimaydigan odamdan katta miqdordagi pulni qarz so'rayapti.

Ikkinchi vaziyat: Agressiv holatdagi bir kishi ikkinchi — o'ziga ishongan va e'tiroz bildirayotgan odamni spirtli ichimlik ichishga undayapti.

6 Ishtirokchilar orasidan ko'ngilli qatnashuvchi chaqiriladi va unga guruhdan sir tutilgan holda, u o'ynashi lozim bo'lgan rol va shu rolga taalluqli vaziyat aytiladi.

Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) bu vaziyatda o'ziga ishongan odamning rolini o'ynasa, guruhning boshqa a'zosi ko'ngilli bo'lib agressiv xulqli kimsaning rolini o'ynaydi.

Shunisi ahamiyatliki, boshlovchi ishtirokchilar orasidan guruh liderlarini va guruh a'zolari yoqtirmaydigan bolalarni ajrata bilishi, tabiatan agressiv va sust xulqli ishtirokchilarni aniqlab olishi zarur. Bu hol ko'ngillilarni aniqlashda juda muhimdir – agressiv xulqli shaxslarga sust yoki o'ziga ishongan xulqli rollarni taqdim etgan ma'qul bo'lsa, sust xulqli shaxslar o'ziga ishonganlarning rolini o'ynashsin.

Shaxs o'ziga berilgan rolni muvaffaqiyatli ijro etishi yoki ijro eta olmasligi unchalik muhim emas. Agar bu rolni yaxshi ijro eta olmasa, o'zi yoki guruh buning sababini muhokama qilishlari mumkin, agarda rol yaxshi ijro etilsa guruh a'zolari ushbu xulq ko'rinishi kimga tegishli ekanligini darrov bilib olishadi.

7 Ishtirokchilar taqdim etilayotgan xulq ko'rinishlarini aniqlashadi, o'z taxminlarini izohlashadi.

"QADRIYATLAR"

Maqsad

Shaxsiy qadriyatlar iyerarxiasini tuzilishi muhimligining ahamiyatlilik darajasini his qilish va anglash.

Shart-sharoitlar:

Mashq tinchlantiruvchi, bir maromdagi musiqa sadolari ostida bajarilishi zarur. Bunda matn o'qiyotgan boshlovchi (psixolog yoki tarbiyachi) ovozining qanday ohangda ekanligi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'yinning borishi

O'yin 20 daqiqa davom etadi.

O'yinning borishi:

Ishtirokchilarga oltita varaq tarqatilib, mana shu qog'ozlarga o'z hayotlaridagi eng qadrli narsalarni ahamiyatlilik darajasiga ko'ra yozib chiqishlari so'raladi. Keyin varaqlar shunday aralashtiriladiki, eng qadrli narsa yozilgan varaq oxirida turishi kerak. Boshlovchi ishtirokchilarga qandaydir hodisa ro'y berib, birinchi varaqda yozilgan qadriyatdan mahrum bo'lganliklarini his qilib ko'rishlarini taklif qiladi. So'ngra boshlovchi ishtirokchilardan shu qadriyat yozilgan qog'ozni g'ijimlab uloqtirishni va hayotni ana shu qadriyatsiz tasavvur qilib ko'rishlarini so'raydi.

Shu tariqa har bir qadriyatdan voz kechib boriladi. Shundan so'ng ishtirokchilarga qadriyatdan ajralayotgan vaqtda qanaqa hissiyot, qanaqa tuyg'uni his qilganligini eslash taklif qiladi. Keyin boshlovchi mo'jiza ro'y berib, qadriyatlarni birma-bir qaytarish imkoniyati tug'ilganligini e'lon qiladi va g'ijimlangan qog'ozlarni birma-bir qaytarib oladi.

So'ng ishtirokchilardan qadriyatlarning yo'qotilgan paytdagi holati va g'ijimlangan qog'ozlarga yozilgan holatini solishtirib, yo'qotilgan paytdagi qadriyatlarni hozir ham xuddi shunday qadr-qimmatga egami yoki yo'qmi ekanligini so'raydi. Agar guruh a'zolari qadriyatlarni ahamiyatiga ko'ra o'rinlarini almashtirgan bo'lsa, buni ham bayon qilishlari kerak. Mashg'ulot so'ngida boshlovchi natijalarni muhokama qilib, xulosalarni bayon etadi.

Diqqat! Mashg'ulot jarayonida ishtirokchilar kuchli ruhiy kechinmalarni, zo'riqishlarni his qilishlari mumkin. Shuning uchun mashg'ulot ortiqcha shovqin-suronsiz o'tishiga, ortiqcha ovozlarni bo'lmasligiga, ishtirokchilarning bir-biriga halakit bermasligiga va begona odamlarning xonaga kirmasligiga e'tibor berish lozim. Shu bilan birga, boshlovchi ham ishtirokchilarga diqqat-e'tiborli bo'lishi zarur.

Diqqat! Mashg'ulot jarayonida ishtirokchilar kuchli ruhiy kechinmalarni, zo'riqishlarni his qilishlari mumkin. Shuning uchun mashg'ulot ortiqcha shovqin-suronsiz o'tishiga, ortiqcha ovozlarni bo'lmasligiga, ishtirokchilarning bir-biriga xalaqit bermasligiga va begona odamlarning xonaga kirmasligiga e'tibor berish lozim. Shu bilan birga, boshlovchi ham ishtirokchilarga diqqat-e'tiborli bo'lishi zarur.

“Tezkorlik va diqqatni bir joyga jamlash (Impuls)” treningi

“Qo'rquvni yengish” treningi

“NIZOLI VAZIYATLAR KORREKSIYASI” TRENINGLARIDAN NAMUNALAR

"NIZOLI VAZIYATLARNI HAL ETISH"

Maqsad

Nizoni bartaraf etuvchi harakatlar namunasini havola etishdan iborat (*ayni holatda bu – o'ziga-o'zi ishonchli xulq-atvor ko'rinishidir*). Ishtirokchilarni "ichi puch" nizolarning sabablari bilan tanishtirish. "Ijtimoiy xavfli" vaziyatlardan konstruktiv (*ijobiy yechim topgan holda*) chiqib keta olish va nizodan chetda qolish malakalarini shakllantirish.

Materiallar

Vaziyatlar bayon etilgan 3 xil rangli qog'ozlar.

Vaziyatlar:

N1

"Tengqurlaring hali biror marta sigaret chekib ko'rmaganingni mazax qilib ustingdan kulishyapti. Ulardan biri senga: *"Sen hali yosh bolasan va bunday jiddiy ishlar bilan shug'ullanishga "yoshlik" qilasan"*, - dedi. Uning gapi senga juda og'ir botdi va Sen unga javob berishga qaror qilding.

N2

Xulqi yaxshi bo'lmagan tengqurlaringdan biri kechqurun qayerdadir o'tadigan kechaga seni taklif qilyapti. U bola (qiz) spirtli ichimlik iste'mol qiladi va hatto sigaret ham chekadi. U senga: *"Yur, bir dam olib kelamiz, sen axir katta yigitsan-ku (qizsan-ku), uyingdagilar senga ruxsat berishadi-ku"*, — deyapti. Bu vaziyat seni bezovta qilyapti va sen unga rad javobini bermoqchisan.

N3

Agressiv holatdagi kishi ikkinchi – o'ziga ishongan va e'tiroz bildirayotgan odamni spirtli ichimlik ichishga undayapti.

1

Boshlovchi (psixolog yoki tarbiyachi) ko'pincha uchraydigan nizoli vaziyatlarning sabablarini aytadi va ularning oldini olish yoki ulardan chiqishning qadam-baqadam bosqichlarini sanab o'tadi.

"Ichi puch" nizolarning sabablari:

Ko'pincha odamlar o'rtasidagi nizoli munosabatlarning sababi – ular bir-birlarini yoki biror muammoga nisbatan sherigining munosabatini oxirigacha yaxshi tushunmasligidir.

Bunday vaziyatlarda suhbat kelishish yoʻnalishida emas, balki oʻzaro talablar qoʻyish darajasida olib boriladi. Koʻp jihatdan, bu xil harakat uslubini tanlashning sababi nizoli vaziyatlardan chiqish tajribasining yoʻqligi va nizolarni konstruktiv hal eta olmaslikdir.

Nizoli konstruktiv hal etish uchun har ikki tomonni nima qoniqtirmayotganligini aniqlab olish zarur. Buning uchun esa bir necha qadamdan iborat boʻlgan quyidagi algoritmni oʻzlashtirib olgan maʼqul:

***Muammoning mohiyatini va, ayni paytda, nimani his etayotganligingizni tushuntiring, muammo haqidagi oʻz fikringizni toʻla bayon eting.

Ushbu vaziyatdan chiqish yechimini, oʻz talabingiz va iltimosingizni ayting.

***Sizning talabingiz yuzasidan sherigingizning fikrini aniqlang.

***Sherigingizning samimiy gaplari yoki u taklif etgan yechim uchun unga tashakkur bildiring.

2 Boshlovchi ishtirokchilar orasidan N3 vaziyatni ijro etish uchun koʻngillilarni chaqiradi va bu oʻyin orqali nizoli vaziyat kelib chiqishining oldini olish imkoniyati namoyon etiladi. Muhokama.

3 Guruh uchliklarga boʻlinadi.
Har bir uchlikda uchta vaziyat oʻyin tariqasida ijro etiladi (*har bir ishtirokchi agressiv, nizodan chiqa oluvchi va oʻziga ishongan odam rolida hamda kuzatuvchi rolida ishtirok etishi shart*).

4 Har bir vaziyat ijro etilganidan keyin kuzatuvchilar oʻz taassurotlari bilan oʻrtoqlashadilar.

5 Oʻyin nihoyasida ishtirokchilar oʻz kechinmalari haqida fikr almashadilar, qanday ijobiy natijalarga erishilganligi yoki muvaffaqiyatsizliklarning sabablari muhokama qilinadi.

“AVLODLAR OʻRTASIDAGI NIZO”

Maqsad

Oʻquvchilarda muomala madaniyatini shakllantirish, shaxslararo munosabatlarni ijobiy rivojlantirish.

Bunda uch kishi ishtirok etadi - yigit, qiz va katta yoshli odam. Avlodlar oʻrtasida “Eh, hozirgi yoshlar...” qabilida taqlid uyushtiriladi. Yigit va qizning vazifasi: imkon boricha xushmuomalalik bilan nizodan qochish. Psixolog va tarbiyachi har bir oʻquvchining harakatini baholab boradi.

MULOQOT JARAYONINI FAOLLASHTIRISHGA DOIR TRENING MASHG'ULOTLARI

"ORQADAGI YOZUVLAR"

Ishtirokchilarning yelkalariga qog'oz yopishtirib qo'yiladi. Barcha ishtirokchilar xonada xohlagan odamning oldiga borib uning yelkasidagi qog'ozga bu odamning nimasi o'ziga yoqishini yozishi kerak. Vazifani mukammallashtirish ham mumkin. Masalan, o'sha odamda nimani o'zgartirishni xohlashini yozishi mumkin.

"Sezgini rivojlantirish"
treningi

"MA'LUMOTNI SO'ZSIZ UZATISH"

Bu o'yinda boshlovchi (psixolog yoki tarbiyachi) yo'naltirib turuvchi rolini bajaradi. Boshlovchi shunday tushuntirish beradi: "Hozir bir kishi xonadan tashqariga chiqib turadi, qolganlar esa unga qanaqa ma'lumotni aytish lozimligi haqida kelishib olishadi. Men uni chaqiraman, shunda butun guruh imo-ishora, turli qiliqlar va yuz harakatlari bilan unga shu ma'lumotni uzatishga harakat qilishadi. Chaqirilgan odamning vazifasi – guruh unga aytmoqchi bo'layotgan ma'lumotni anglab olishdan iborat".

Boshlovchi (psixolog yoki tarbiyachi)ga eslatma: odatda, shaxslar o'yin muhitidan nojo'ya xatti-harakatlarni bajarish uchun bahona sifatida foydalanishlari mumkin. Albatta, bu o'yinda nojo'ya harakatlar bo'lishi tabiiy, lekin kimki vaziyatdan sho'xlik va hazil-huzul uchun foydalanmoqchi bo'lsa, uni guruh a'zolari tartibga keltirib qo'yishi kerak. Bu usulning muhim ta'sir kuchiga egaligini hisobga olib, uni jamoatchilikdan xoli va shovqin kam bo'lgan maxsus xonalarda o'tkazish maqsadga muvofiqdir.

"IKKI QO'LLAB KO'RISHISH"

Ishtirokchilarning hammasi doira shaklida o'tirishadi. Qo'llar bir-biriga birlashtirilgan bo'ladi. Ishtirokchilar birvarakayiga xohlagan tomonidagi (chap yoki o'ng yonidagi) kishiga salomlashish uchun qo'shqo'llab qo'l uzatadi. Unisi esa qo'llarini yonidagisiga uzatishi mumkin va birinchi ishtirokchiga navbat yetgunicha shu holda davom etadi. Shunday qilib bir nechta mos kelmaslik holati kuzatilishi tabiiy. Ana shunda qanday shovqin ko'tarilishini ko'rasiz!

Bu o'yinni bir necha bor takrorlash nafas rostdash va tinchlanish uchun foydalidir.

MUHITNI IJOBIYLASHTIRUVCHI VA AHILLASHTIRUVCHI TRENING MASHG'ULOTLARI

"ORQAMA-ORQA"

Ishtirokchilar xona bo'ylab harakat qiladilar. Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) tana a'zolaridan birining nomini aytadi, masalan, "yelka" deydi. Shunda ishtirokchilar o'zlariga juft topib, bir-biriga suyanishlari kerak. O'ziga sherik topa olmagan ishtirokchi esa o'rtaga chiqadi va o'yinni davom ettirish uchun boshqa tana a'zolarining nomini aytadi (*masalan qo'l, oyoq, bosh barmoqlar va hokazo*).

"G'ARAM, TEPALIK, SO'QMOQ"

Ishtirokchilar 6-10 kishilik guruhga bo'linadilar. Har bir guruh a'zolari bir-birlarining qo'llaridan ushlab, davra quradilar. O'yin ishtirokchilarning o'ng tomonga qarab aylanishi bilan boshlanadi. Boshlovchi (*psixolog yoki tarbiyachi*) tomonidan "So'qmoq" deyilganda ishtirokchilar bir qator bo'lib o'tirib olishlari kerak. "G'aram" deyilganda har bir guruh 2 kichik guruhga bo'linadi va bir-biriga yuzma-yuz bo'lib, qo'llarini birlashtirib yuqoriga ko'taradilar. "Tepalik" deyilganda esa, ishtirokchilar yana bir qator bo'ladilar, biroq bunda guruhdagi bir ishtirokchi tursa, ikkinchisi o'tirib oladi, natijada tepaliklar ko'rinishini aks ettiradilar. Vazifani boshqalardan oldin va yaxshi bajargan guruhga 1 ball beriladi. Shunday qilib eng ko'p ball jamg'argan g'olib deb topiladi.

FAOLIYATDAGI ISHCHANLIK MUHITINI YARATUVCHI TRENING MASHG'ULOTLAR

“JOY ALMASHISH”

Ishtirokchilar doira atrofida o'tiradilar, trener esa doira o'rtasida turadi.

Yo'riqnoma: "Hozir bizda tanishuvni davom ettirish imkoniyati bo'ladi. Buni shunday qilamiz: doiraning markazida turgan kishi (boshida bu men bo'laman) biror umumiy belgiga ega bo'lgan narsani hammaga taklif etadi va kimda shu belgi bo'lsa, u joyini almashadi. Masalan, men shunday deyman: "Singlisi borlar joyingizni almashtiring" va hamma singlisi borlar joylarini almashtirishlari kerak. Bunda doiraning markazida turgan kishi bo'shagan joyni egallashga ulgurishi kerak. Markazda joysiz qolgan ishtirokchi esa o'yinni davom ettirishi kerak".

Mashq tugaganidan so'ng trener guruhga quyidagi savollar bilan murojaat etishi mumkin: "Siz o'zingizni qanday sezayapsiz?", "Hozir sizning kayfiyatingiz qanday?". Qoidagi muvofiq, mashqlar qizishganlikni pasaytiradi, kayfiyatini ko'taradi, diqqat va fikrlarni faollashtiradi.

“Fikrlash doirasini kengaytirish” treningi

“O‘TIRIB TURISH”

Hamma ishtirokchilar doira shaklida o'tiradilar.

Yo'riqnoma: "Men sizlarga u yoki bu barmoqlar sonini ko'rsataman. Ba'zan bir qo'lda, ba'zan ikki qo'lda, men qo'limni ko'tarishim bilan, shuncha ishtirokchilar o'rinlaridan turishlari kerak, nechta ekanligini men ko'rsataman (ko'p ham, oz ham emas). Masalan: agar men qo'limni ko'rsatib to'rtta bermog'imni ko'rsatsam (ko'taradi va ko'rsatadi) unda mumkin qadar tezroq sizlardan to'rt kishi turadi. Qachonki, men kaftimni tushirsam, ular o'tirishlari mumkin".

Trener guruhga bir necha marta u yoki bu barmoqlarining sonini ko'rsatadi. Mashq boshlanishida 5-7 barmoqni ko'rsatish yaxshiroq bo'ladi, oxiriga borib esa 1-2 ta barmoqlarni. Mashqning bajarilishi jarayonida trener guruh ishtirokchilarinnig vazifani bajarishga bo'lgan intilishlari haqida mulohaza yuritadi va taalluqli xulosalar chiqaradi. Muhokama vaqtida trener guruhga bir necha savollar berishi mumkin: "Biz oldimizga qo'yilgan vazifani bajarishimizda nima yordam berdi, yoki uning bajarilishini nima qiyinlashtirdi?", "Siz turishga qaror qilganingizda nimani nazarda tutdingiz? Agar bizda bu vazifani oldindan muhokama qilish, qaror qilish imkoniyati bo'lganda, ishni qanday tashkil etgan bo'lardik?".

PSIXODIAGNOSTIK METODIKALAR:

ANKETA METODI

1. Qaysi o'quv fanlarini ma'qul ko'radi (uchta fandan ortmasligi lozim):

2. Mehnat (o'quv) faoliyatidagi o'zlashtirish muvaffaqiyati (ostiga chizing):

yuqori (baho 4 - 5),

o'rta (baho 3 - 4),

past (baho 2 - 3).

3. O'quv (mehnat) faoliyatidan bo'sh paytidagi qiziqishlari:

To'garaklardagi mashg'ulotlari: _____

Kurslardagi ishtiroki (ko'rsating): _____

Sport bilan shug'ullanishi (turi, sport razryadi) _____

_____ boshqalar

(ko'rsating) _____

4. Qanday olimpiada, musobaqalar va tanlovlarda ishtirok etgan? Ishtirok natijalari

(ko'rsating) _____

5. O'quv (mehnat) faoliyatiga munosabati (ostiga chizing):

Vijdonan yondashadi _____ qo'l uchida;

Tashabbuskor _____ tashabbussiz.

6. Kasallik sabab o'z ish joyida (o'qishda) davomiy yoki surunkali bo'lmasligi (ostiga

chizing): ha, yo'q _____

7. O'quv (mehnat) jamoasi doirasidagi xulq-atvor xususiyatlari:

Ko'pchilikdan ajralib turadi (ostiga chizing) - ha, yo'q;

Agar ajralib tursa – nimasi bilan (ostiga chizing):

O'qish (mehnatga) munosabati bilan:

faol _____ sust;

O'quv (mehnat)ga intizomi bilan:

Haddan ortiq intizomsiz _____ haddan ortiq intizomli;

Jamoadagi xulqi bilan:

muloqotchan _____ o'zi bilan o'zi band;

boshqa narsasi bilan (ko'rsating) _____

8. O'quv (mehnat) jamoasidagi ishtiroki (ostiga chizing):

Faol ishtirok etadi (tashkilotchi),

Ijrochi sifatida ishtirok etadi,

Ishtirokdan qochadi,

Ishtirokni rad etadi.

9. O'quv (mehnat) jamoasida tutgan o'rni (ostiga chizing):

lider,
norasmiy lider,
tobe a'zosi,
jamoadan chetga chiqarilgan,
individualist.

10. Qobiliyatlarining mavjudligi (ostiga chizing):

matematik,
texnik,
musiqiy,
badiiy,

boshqa (ko'rsating) _____

11. Rahbariyat e'tirozlari va tanqidiga munosabati (ostiga chizing):

Kamchiliklarni bartaraf etishga harakat qiladi

E'tirozlarni e'tiborga olmaydi;

Emotsional reaksiyalari:

agressiya,
xafa bo'lish,
xotirjam,
loqayd,
depressiya.

12. Shaxsning eng o'ziga xos jihatlari (sanab o'ting)

13. Alkogol va tamaki mahsulotlariga munosabati:

alkogol (ostiga chizing):

iste'mol qilmaydi,

kamdan-kam iste'mol qiladi,

ko'p iste'mol qiladi;

sigaretalar (ostiga chizing):

chekmaydi,

oz miqdorda chekadi,

ko'p chekadi.

14. Kasbiy faoliyatga moyilligi (qaysi kasbga moyilligini ko'rsating)

O'QUV MOTIVATSIYASI YO'NALISHINI ANIQLASHGA QARATILGAN TEST-SO'ROVNOMA

Metodikaning maqsadi:

o'quvchilarning aniq o'quv fanlarini o'rganish chog'idagi o'quv faoliyati ichki motivatsiyasining taraqqiyoti darajasi va yo'nalishini tadqiq etish.

Metodika 20 ta mulohaza va javoblarning taklif etilgan variantlaridan tashkil topgan. Natijalarning ishonchligini oshirish maqsadida, ham ijobiy, ham salbiy javoblar bir xil miqdorda olingan. So'rovnoma o'qituvchi shaxsiga tegishli mulohazalar mavjud emas, bu jihat ushbu metodikani «O'qituvchi o'quvchilar nigohida» yoki «O'qituvchiga bo'lgan munosabat» kabi metodikalardan ajratib turadi. O'quvchilar dars jarayoniga bo'lgan munosabatini aks ettirishadi. Tadqiqot *anonim, guruh bilan yoki yakka tartibda* o'tkazilishi mumkin.

An'anaviy javob variantlaridan («ha», «yo'q») farqli ravishda, so'rovnoma ehtimolli javoblar turkumi kengaytirilgan.

Javoblar sinaluvchilar tomonidan maxsus varaqalarda yoki toza varaqda plyuslar va minuslar tarzida berilishi mumkin. Qayta ishlash kalitiga mos ravishda amalga oshiriladi. Metodika o'zini tahlil qila olishga qodir barcha toifadagi o'quvchilarda qo'llanilishi mumkin.

Test- so'rovnoma mazmuni

Ko'rsatma: Ta'lim samarasini oshirish maqsadini ko'zlab, biz Sizdan ushbu tadqiqotimizda ishtirok etishingizni so'raymiz. Har bir ta'kidni diqqat bilan o'qib chiqing hamda o'rganilayotgan fanlarga bo'lgan o'z munosabatingizni bildiring. Buning uchun, har bir ta'kidning tartib raqami ro'parasiga o'z javobingizni qo'ying, bunda quyidagi belgilardan foydalanishingiz mumkin:

to'g'ri – (++);
to'g'ri hisobi – (+);
mutlaqo noto'g'ri – (-);
noto'g'ri – (- -).

Mulohazalar mazmuni

1. Ushbu fanni o'rganish menga o'zim uchun muhim bo'lgan ko'p narsalarni bilishga, qobiliyatlarimni namoyon qilishga imkoniyat beradi.
2. O'rganilayotgan fan men uchun qiziqarli va men ushbu fanga doir narsalarni imkon qadar ko'proq bilishni istayman.
3. Mashg'ulotlarda olayotgan bilimlarimning o'zi ushbu fanni o'rganishim uchun menga yetarlidir.
4. Ushbu fan bo'yicha berilgan o'quv vazifalarning menga qizig'i yo'q, men ularni o'qituvchi talab qilgani uchungina bajaraman.
5. Ushbu fanni o'rganish paytida vujudga keladigan qiyinchiliklar bu fanni men uchun yanada qiziqarliroq qiladi.
6. Ushbu fanni o'rganish paytida darsliklar va tavsiya etilgan adabiyotlardan tashqari, men, mustaqil ravishda, qo'shimcha adabiyotlarni ham o'qiyman.
7. Ushbu fan bo'yicha berilgan murakkab nazariy masalalar o'rganilmasa ham bo'lardi, deb hisoblayman.
8. Ushbu fan bo'yicha biror narsani tushunmasam, men uning mohiyatiga yetishga harakat qilaman.
9. Ushbu fan bo'yicha o'tadigan mashg'ulotlarda «mening umuman o'qigim kelmay qoladigan» kayfiyat tez-tez bo'lib turadi.
10. O'qituvchining nazorati ostidagina men faol ishlayman va vazifalarni bajaraman.
11. Ushbu fanni o'rganish chog'ida olgan ma'lumotlarimni bo'sh paytimda (uyda, tanaffusda) o'z sinfdoshlarim (do'stlarim) davrasida ishtiyoq bilan muhokama qilaman.
12. Ushbu fandan berilgan vazifalarni mustaqil bajarishga intilaman, birovlar aytib tursa yoki yordamlashsa, yoqtirmayman.
13. Berilgan vazifalarni yo do'stlarimdan ko'chirib olishga, yoki kimlarnidir vazifani mening o'rnimga bajarib berishlarini iltimos qilaman.
14. Ushbu fandagi barcha bilimlar qimmatli deb hisoblayman va ushbu fanga taalluqli narsalarni imkon qadar ko'proq bilish kerak, deb o'ylayman.
15. Ushbu fandan qo'yiladigan baho men uchun bilimlardan ham ahamiyatliroq.
16. Agar men darsga tayyor bo'lmasam ko'p qayg'urmayman ham, kayfiyatimni ham buzmayman.
17. Mening bo'sh paytimdagi qiziqishlarim shu fan bilan bog'liqdir.
18. Ushbu fanni o'zlashtirish menga qiyindir, o'quv vazifalarini bajarish uchun men o'zimni majbur qilishimga to'g'ri keladi.
19. Agar betobligim (yoki boshqa ba'zi bir sabablar) tufayli ushbu fanga taalluqli darslarni qoldirishga majbur bo'lsam, xafa bo'laman.
20. Agar bu ish mening imkoniyatim darajasida bo'lganda edi, men ushbu fanni o'quv rejasidan butunlay olib tashlagan bo'lardim.

Javob varaqalari

Sinfi: _____; Jinsi: _____

Savol t/r:	O'rganilayotgan fanlar nomlari								
	Matematika	Fizika							
1									
2									
3									
.....									
19									
20									

** fanlar nomlari tadqiqotchi ixtiriyoga ko'ra qo'yiladi*

Natijalarni qayta ishlash

So'rovnoma ko'rsatkichlarini hisoblash kalitga mos ravishda amalga oshiriladi, bunda ijobiy javoblar (to'g'ri, to'g'ri hisobi) «ha» ni bildirsa, salbiy javoblar (mutlaqo noto'g'ri, noto'g'ri) «yo'q»ni anglatadi.

Ha	1	2	5	6	8	11	..	12	14	17	19
Yo'q	3	4	7	9	10	13	..	15	16	18	20

Kalitga mos tushgan har bir to'g'ri javobga bir balldan hisoblanadi. **Yakuniy ball** qanchalar **yuqori** bo'lsa, demak, fanni o'rganishga yo'naltirilgan **ichki motivatsiya** ko'rsatkichi shunchalar **baland** bo'ladi. Yakuniy ball qanchalar **past** bo'lsa, demak, fanni o'rganishga nisbatan **tashqi motivatsiya ustuvorlik** qiladi.

Natijalar tahlili

Tekshiriluvchilar javoblarini qayta ishlash jarayonida olingan natijalar quyidagicha tahlil qilinadi:

0-10 ball - tashqi motivatsiya;

11-20 ball - ichki motivatsiya.

Ichki motivatsiya darajasini aniqlashda quyidagi me'yoriy chegaralar qo'llanilishi mumkin:

0-5 ball - sust darajadagi ichki motivatsiya;

6-14 ball - o'rta darajadagi ichki motivatsiya;

15-20 ball - yuqori darajadagi ichki motivatsiya.

“ODAMNING GEOMETRIK SHAKLLAR YORDAMIDA CHIZILGAN RASMI” METODIKASI

Maqsad

odamlar o'rtasidagi individual tipologik farqlarni aniqlash.

Ko'rsatma: Siz uchburchak, aylana, kvadratlardan foydalangan holda xohishingizga qarab, jami o'n elementdan iborat odam figurasini chizib berishingiz lozim. Geometrik shakllar o'lchami har xil bo'lishi mumkin, ularni zaruriyatingizga qarab ishlatasiz. Muhimi – odamni chizishda shu uch elementdan foydalanilsa, bas. Shakllarning umumiy soni o'ntadan oshmasligi kerak. Elementlar oshiqchasini o'chirish, kamini to'ldirishi darkor. Rasmni ko'rsatmaga binoan chizing.

Sinaluvchilarga 10x10 sm o'lchamli uch dona varaq raqamlangan hamda imzolangan holda tarqatiladi.

N 1 varaqqa birinchi sinov rasmi tushiriladi, undan keyin N2, N3. . . ga.

Undan so'ng ma'lumotlar qayta ishlanadi. Ko'rsatma buzilgan bo'lsa, tarqatma material yaroqsiz bo'lgan deb hisoblanadi.

Ma'lumotlar quyidagi ko'rinishda qayta ishlanadi:

Odamchani tasvirlashda foydalanilgan uchburchak, aylana, kvadratlar soni har bir rasm uchun alohida hisoblanadi va natija uch xonali son bilan ifodalanadi, bunda uchburchak – 100, aylana – 10, kvadrat – 1 liklarda bo'ladi.

Masalan, 3 ta uchburchak, 4 ta aylana, 3 ta kvadrat qo'llanilgan bo'lsa, bu - 343 sonini beradi. Ushbu son rasm formulasini tashkil qiladi. Unga qarab chizayotgan kishilarning o'ziga mansub bo'lgan turi aniqlanadi.

Turlar quyidagi jadvalda keltirilmoqda:

Individual-psixologik farqlar tizimi

901	802	703	604	505	406	307	208	109	
910	811	712	613	514	415	316	217	118	019
	820	721	622	523	424	325	226	127	028
		730	631	532	433	334	235	136	037
			640	541	442	343	244	145	046
				550	451	352	253	154	055
					460	361	262	163	064
						370	271	172	073
							280	181	082
								190	091

1-tur. RAHBAR

Odatda bunday odamlar boshqarish va uyushtirish faoliyatiga moyil bo'lishadi. Ular jamiyatdagi muhim axloqiy me'yorlarga tayanishadi, yuqori darajadagi nutqqa ega bo'lib, hikoyanavislik iqtidori ham yo'q emas. Ko'pchilik qatnashadigan, jamoat joylarga yaxshi moslasha olishadi. Boshqalar ustidan hukmronlikni ma'lum bir chegarada saqlay bilishadi. Odatda yashil rangni tanlaydilar va DARAXT testida ARCHANI

FORMULALAR – 901, 910, 802, 811, 820, 703, 712, 721, 730, 604, 613, 622, 631, 640.

901, 910, 802, 811, 820 – bundaylarda ustuvorlik juda kuchli namoyon bo'ladi.

703, 712, 721, 730 – bundaylar vaziyatga qarab ishlashadi.

604, 613, 622, 631, 640 – bundaylar hukmini nutq ta'sirida o'tkazadi, boshqacha qilib aytganda, bular O'QITUVCHILAR toifasiga mansub.

Shuni ta'kidlab o'tish joizki, ushbu sifatlar namoyon bo'lishi sinaluvchining psixik taraqqiyoti darajasiga ham bog'liq bo'ladi. Yuqori darajada rivojlangan individual-psixologik sifatlar yaxshi anglanib, ro'yobga chiqishi oson bo'ladi. Rivojlanishi past darajada bo'lsa, kasbiy faoliyatda namoyon bo'lmaydi, balki vaziyatga qarab ko'rinish beradi. Bular barcha ta'riflarga xos.

2-tur. MAS'ULIYATLI IJROCHILAR

Ular ham RAHBARLARGA taalluqli ko'plab xislatlarga ega, biroq mas'uliyatli qarorlar qabul qilish chog'ida ikkilanadilar. Bunday kishilar ishni bajarishga usta bo'ladilar, o'ta mahoratli, mas'uliyatli va o'ziga ham, boshqalarga ham talabchan, haqiqatgo'y, ya'ni har joyda adolat qilishligi bilan ajralib turadilar. Ko'pincha, asabga bog'liq somatik kasalliklarga chalinishadi.

FORMULALAR – 505, 514, 523, 532, 541, 550.

3-tur. XAVOTIRLI-SHUBHALI

Bunday kishilar turfa qobiliyatlar va iqtidor egalari bo'lishadi. Ularda nafis qo'l harakatlari ko'nikmalaridan tortib adabiy iqtidorgacha bor. Odatda bunday odamlarga bir kasbning o'zi kamlik qiladi, ular o'z kasblarini kutilmaganda, umuman, qarama-qarshi kasbga o'zgartirishlari mumkin. Tartibsizlik ularga yot bo'lganligi sababli, ko'plab nizolarni yuzaga keltirishadi. Ko'ngillari o'ta nozik. Ular o'zlariga ishonchsiz, tasalliga muhtojdirlar.

FORMULALAR – 406, 415, 424, 433, 442, 451, 460.

Bundan tashqari, 415 – nazmiy iqtidor egalariga mansub; 424 – o'z ishini o'ta puxta qiladigan kishilarga taalluqli, ularni *“Qanday qilib yomon ishlash mumkinligini tasavvur qila olmayman!”*, degan jumlasini ajratib turadi.

4-tur. OLIMLAR

Bundaylar voqea-hodisalarning muhim tomonlarini aniqlash uchun ularning juz'iy tomonlarini fikran bir chekkaga qo'yib tahlil qila oladilar. Konseptual tafakkurga, har narsaga o'zining qarashlarini ishlab chiqish qobiliyatiga ega. Ruhan xotirjam. O'z xatti-harakatlarini aql bilan muvofiqlashtirib turadi.

FORMULALAR – 307, 316, 325, 334, 343, 352, 361, 370.

Bundan tashqari, 316 – global nazariyalar yaratish qobiliyatiga yoki ulkan hamda murakkab ishlarni muvofiqlashtirish salohiyatiga ega; 325 – bular hayotga, sog'liqqa, biologiya va meditsinaga oid bilimlarga o'chligi bilan ajralib turadi. Ular kino, sirk, rejissura, multiplikatsiya kabi sintetik san'at bilan ham shug'ullanadilar.

5-tur. INTUITIV

Bu toifadagi odamlar sezgir asab tizimiga ega bo'lib, tez holsizlanadi. Bir faoliyatdan boshqasiga ko'chishni talab etadigan sohalarida yaxshi ish beradilar. Odatda, o'zini mazlumlar himoyachisi sifatida ko'rsatadi.

Yangilikni tez qabul qiladigan, altruist (Altruizm – axloqiy tushuncha, uning negizida boshqa kishilarga xolis xizmat qilish, ularning baxt-saodati uchun o'z shaxsiy manfaatlarini qurbon qilish yotadi. Ushbu terminni falsafaga egoizm tushunchasining ziddi ma'nosida O.Kont kiritgan), o'zgalarga g'amxo'r. Yaxshigina qo'l ko'nikmalariga va ko'rgazmali tasavvurga ega. Bu esa o'z navbatida texnikaning ijodiy turlarida ish olib borishga imkon beradi. Aksariyat hollarda o'zlarining axloq me'yorlarini ishlab chiqadilar. Erkiga tajovuz qiladigan har narsaga salbiy munosabat bildirishadi.

FORMULALAR – 208, 217, 226, 235, 244, 253, 262, 271, 280.

Bundan tashqari, 235 – psixologlar va psixologiyaga yuqori qiziqish bilan qaraydiganlar orasida ko'p uchraydi; 244 – adabiy ijod salohiyatiga ega odamlar; 217 – kashfiyotchilik qobiliyatlari bor kishilar; 226 – yangilikka muhtojlik sezadigan va o'z oldiga yuqori maqsadlar qo'yadiganlar orasida uchraydi.

6-tur. KASHFIYOTCHI, KONSTRUKTOR, RASSOM

Bundaylar voqea-hodisalarning muhim tomonlarini aniqlash uchun ularning juz'iy tomonlarini fikran bir chekkaga qo'yib tahlil qila oladilar. Konseptual tafakkurga, har narsaga o'zining qarashlarini ishlab chiqish qobiliyatiga ega. Ruhan xotirjam. O'z xatti-harakatlarini aql bilan muvofiqlashtirib turadi.

FORMULALAR – 307, 316, 325, 334, 343, 352, 361, 370.

Bundan tashqari, 316 – global nazariyalar yaratish qobiliyatiga yoki ulkan hamda murakkab ishlarni muvofiqlashtirish salohiyatiga ega; 325 – bular hayotga, sog'liqqa, biologiya va tibbiyotga oid bilimlarga o'chligi bilan ajralib turadi. Ular kino, sirk, rejissura, multiplikatsiya kabi sintetik san'at bilan ham shug'ullanadilar.

7-tur. EMOTIV

Bu toifa kishilari hamdardlik xususiyatiga ega, kinofilmlarning qiynoqqa soladigan kadrlarini ko'rishi og'ir kechadi. Kutilmagan hodisalardan es-hushini yo'qotib qo'yishadi. Boshqalarning dardi va tashvishiga xayrixoh, achinganidan ruhan tez toliqadi. Oqibatda, o'zlari qiyin ahvolga tushib qoladilar.

FORMULALAR – 550, 451, 460, 352, 361, 370, 253, 262, 271, 280, 154, 163, 172, 181, 190, 055, 064, 073, 082, 091.

8-tur. EMOTIV TURNING AKSI

Bu toifa odamlari birovlar dardini tushunmaydi, ularga o'z ta'sirini, hukmini o'tkazishga harakat qiladilar.

Yaxshi mutaxassis bo'lsa, o'zi zarur deb hisoblagan ishni qilishga boshqalarni majbur eta oladi. Ba'zan bag'ritosh, vaziyatga, o'z muammolariga o'ralashib qolishadi.

FORMULALAR – 901, 802, 703, 604, 505, 406, 307, 208, 109.

TESTGA IZOH

Ushbu diagnostikaning nisbatan ishonchsizligiga qaramay, mazkur metodika psixolog bilan mijoz o'rtasida yaxshi aloqa vositasi bo'lishi mumkin. Individual tavsif berish chog'ida quyidagi savollarni berishni o'rinli, deb hisoblaymiz (odatda tasdiq javobi beriladi):

Bo'yin bo'lsa – ko'ngli nozikmisiz? Sizni xafa qilish osonmi?
Quloq bo'lsa – sizni eshitishni biladigan odam deb hisoblashadimi?
Cho'ntak bo'lsa – bolalaringiz bormi?
Agar biron bir rasmda bosh kiyimi bo'lsa – kimgadir majburan yon bosib, endi afsusdamisiz?
Agar uchala rasmda ham bosh kiyimi bo'lsa – o'zingizni qo'lingiz bog'langanday, chorasizday his qilayapsizmi?
Yuz to'liq chizilgan bo'lsa – muloqotchan odammisiz?
Birgina og'iz bo'lsa – Sergapmisiz?
Birgina burun bo'lsa – hidga sezgirmisiz? Atirni xush ko'rasizmi?
Odam tanasida aylanalar bo'lsa – kimgadir buyruq berish majburiyatingiz bormi?

SOTSIOMETRIYA METODIKASI

Jeykob Levi Moreno
psixiatr, psixolog va sotsiolog

Sotsiometriya metodikasining asoschisi amerikalik psixiatr va ijtimoiy psixolog D. J. Moreno hisoblanadi.

Sotsiometriya yordamida guruhning norasmiy tarkibi va undagi psixologik muhitni aniqlash mumkin.

Metodikani o'tkazishdan maqsad: guruhdagi shaxslararo munosabatlarda simpatiya (yoqish) va antipatiya (yoqmaslik)lik, guruhdagi jipslik, norasmiy munosabatlarni tadqiq etishga mo'ljallangan. Shuningdek, metodika yordamida guruhdagi (kichik guruhchalardagi) norasmiy liderlar, munosabatlarni va boshqa xususiyatlarni aniqlash mumkin.

Metodikani o'tkazish tartibi:

Metodika ikki xil shaklda o'tkaziladi. Birinchi shakli noparametrik tarzda metodikani o'tkazishda sinaluvchilarga o'z guruhidan tanlaydigan kishilarning soni chegaralab qo'yiladi. Sinaluvchining oldiga guruh a'zolarining ro'yxati qo'yilib, shu kishilarni o'ziga yoqish yoki yoqmaslik darajasiga qarab raqamlab chiqish taklif etiladi. Noparametrik metodikani noqulaylik tomoni shundaki, guruh a'zolari soni 15-16 tadan oshgandan so'ng sotsiometrik tanlovlar sonini hisoblash qiyinlashib qoladi. Bunday vaziyatlarda elektron hisoblash mashinalardan foydalanish maqsadga muvofiq. Noparametrik metodikaning yana bir noqulayligi, shaxs guruhidagi 20-25ta tengdoshlarini obyektiv ravishda baholashga, munosabatini bildirishga qisqa vaqt ichida qiynalib, tasodifiy tanlov bajarishi mumkin.

Metodikaning ikkinchi shakli parametrik tarzdagi tanlovlar bo'lib, shaxsga o'zi faoliyat ko'rsatayotgan guruhdan 3-5 tagacha kishilarni (o'ziga yoqqan) tanlash taklif etiladi. Ya'ni, tanlov soni 3-5 ta kishi bilan chegaralanadi.

Parametrik tarzdagi tanlovlar

Tadqiqotchilarning fikricha, parametrik tarzdagi tanlovlar sodda, ishonchli bo'lib, muhim tanlovlar sonini va qiymatlarini hisoblashni osonlashtiradi.

Tanlovlar sonining chegaralanganligi (3-5 kishi) shaxsning tanlovlarga jiddiy e'tibor bilan yondashishiga sabab bo'ladi.

Sotsiometriya metodikasi quyidagi maqsadlarda foydalaniladi:

Guruhdagi jipslik yoki tarqoqlikni aniqlash;

Guruh a'zolari orasidagi simpatiya va antipatiyani aniqlash;

Guruhdagi norasmiy liderlar va yakkalanib qolganlarni aniqlash.

Guruh a'zolarining o'zaro munosabatlaridagi mavqeyini (statuslari)ni aniqlash.

Sotsiometriya tanlovlarini o'tkazishda eksperimentator tomonidan sinaluvchilarga beriladigan savollar mezonlarining ahamiyati katta.

Bu mezonlar quyidagi shaklda bo'lishi mumkin:

1) Guruhdagi tengdoshlaringizdan o'zingizga yoqqan uch kishini uyingizga mehmonga chaqirmoqchisiz. Siz ulardan qaysi birini birinchi o'rinda, qaysinisini ikkinchi va qaysinisini uchinchi o'rinda taklif etasiz?

2) Guruh yetakchisini saylash uchun, guruhda birinchi, ikkinchi, uchinchi o'rinda kimlarni taklif etasiz?

Sotsiometriya metodikasini o'tkazish uchun sinaluvchilarga testni o'tkazish maqsadi qisqacha tushuntiriladi. Tanlovlarni birov bilan maslahatlashmasdan mustaqil ravishda amalga oshirish talab qilinadi. Iloji boricha, har bir stolda bitta sinaluvchi test savollariga javob yozishi ta'minlanishi zarur.

Har bir o'quvchi to'ldirgan «sotsiometrik kartochkalar» asosida «sotsiomatritsa» (sotsiometrik matritsa) to'ldiriladi.

O'tkazish tartibi:

kichikroq qog'ozga o'quvchining ismi va familiyasi yozilib, tagiga chiziladi. Sinaluvchiga: Eng yaqin do'stlaringdan 3 tasining ismi va familiyasini ketma-ket shu qog'ozga yozing, birinchi o'ringa kimni qo'yasiz, ikkinchi o'ringa kimni va hokazo, deb aytiladi. Bu qog'ozlar to'planib, natijalar umumlashtiriladi va sotsiometrik matritsa tuziladi.

Sotsiometrik matritsa								
№	Kim tanlaydi	Kimni tanlaydi						
		1	2	3	4	5	6	7
1	Axmedov	X			2		1	3
2	Botirov	2	X		3		1	
3	Valiev	2		X			1	3
4	Sobirov	2		3	X		1	
5	Doniyorov		2		1	X	2	
6	Sultonov		1	2			X	3
	Jami:	3	2	2	3	0	5	3

Har xil statuslarni quyidagicha aniqlaymiz:

O'rtachadan ikki barobar ko'p tanlov olsa – «yulduz»lar hisoblanadi.

$St > m + 2k = 6ta$

O'rtachadan bir-bir yarim barobar ko'p tanlov olsa – «yoqimtoylar».

$St > m + 1 (1,5) k = 5-4ta$

O'rtacha tanlov olgan = o'rtacha (+3)

O'rtachadan 1 yoki 1,5 barobar kam tanlov olganlar «qabul qilinmaganlar»

$St > m - 1 (1,5) = 1-2ta$

Umuman tanlov olmaganlar «yakkalanib qolganlar» deyiladi.

$St > m - 2k = 0 ta tanlov$

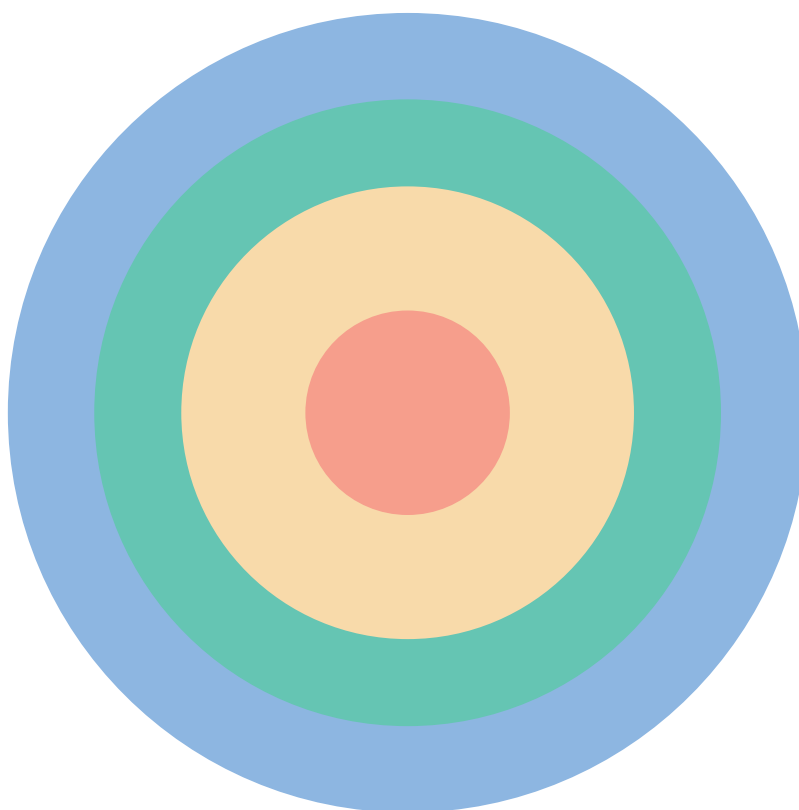
Sotsiometrik tanlov jarayonida qog'ozning orqa tomoniga «Ahmadjon, sen nima uchun Karimni tanlading» deb so'raladi va javobi yozib qo'yiladi. Bu «tanlov motivlarini» aniqlash jarayonidir.

SOTSIOGRAMMA METODI

Guruhning ichidagi **kichik guruhchalarni aniqlash**, kichik guruhchalarda o'zaro munosabatlar (statuslar), lider va «yakkalanib qolganlar»ning shaxslararo munosabatlarini yaqqolroq va aniq ko'rish uchun sotsiogrammadan foydalaniladi.

Sotsiogramma – nishon

Guruhda har bir o'quvchining o'ri, mavqeyi (statusini), boshqa tengdoshlar bilan munosabatlarini yanada yaqqolroq tasavvur etish uchun guruh a'zolarining tanlovlari ifoda etilgan sotsiogramma "karta monogramma" tuziladi.

«Karta monogramma» guruh jurnali asosida tuzilib, har bir o'quvchining tengdoshlari bilan munosabatini ifoda etadi. Sotsiometriya metodikasining natijalari aniq, ishonchli bo'lishi uchun metodikani o'quv yilining o'rtalarida (*o'quvchilar bir-birlarini yaxshi o'rganganlaridan so'ng*) o'tkaziladi. Metodika bir yilda bir necha marta o'tkaziladi va chiqqan natijalar umumlashtiriladi.

“SHAXSNING KOMMUNIKATIV VA TASHKILOTCHILIK MOYILLIKLARI DIAGNOSTIKASI” METODIKASI

Ushbu metodika o'quvchilar bilan olib boriladigan psixodiagnostik chora-tadbirlar va kasbga yo'naltirish ishlarida keng qo'llaniladi. Uni individual tarzda ham, guruhda ham o'tkazish mumkin.

Ko'rsatma: quyidagi savollarga javob bering, savolga «ha» deb javob bersangiz, tegishli tartib raqami oldiga «+» belgisini, «yo'q» deb javob bersangiz, «-» belgisini qo'ying.

Savollar:

1. Doim suhbatlashib turadigan do'stlaringiz ko'pmi?
2. Ko'p hollarda do'stlaringizni o'z fikringizga og'dira olasizmi?
3. Do'stlaringizdan biri sizni ranjitsa, uzoq vaqt xafa bo'lib yurasizmi?
4. Murakkab vaziyatlarda o'zingizni o'nglab olishingiz doim qiyin kechadimi?
5. Har xil yangi odamlar bilan tanishishga intilasizmi?
6. Ijtimoiy faoliyat bilan shug'ullanish sizga yoqadimi?
7. Vaqtingizni odamlar bilan emas, ko'proq kitob o'qish bilan yoki boshqa ishlar bilan o'tkazishni yoqtirishingiz rostmi?
8. Biror maqsadga erishish yo'lida oldingizda to'siqlar paydo bo'lsa, niyatingizdan tezda voz kechasizmi?
9. Yoshi sizdan ancha katta bo'lgan odamlar bilan oson aloqa o'rnata olasizmi?
10. Do'stlaringiz bilan har xil o'yinlar, ko'ngilochar tadbirlarni uyushtirishni yaxshi ko'rasizmi?
11. Yangi jamoaga qo'shilib olishingiz qiyinmi?
12. Bugun bajarilishi mumkin bo'lgan ishlarni tez-tez ertaga qoldirib turasizmi?
13. Notanish odamlar bilan oson aloqa o'rnata olasizmi?
14. Do'stlaringiz sizning fikringizga monand ish qilishini talab etasizmi?
15. Siz uchun yangi bo'lgan jamoaga qo'shilib ketishingiz qiyinmi?
16. Do'stlaringiz o'z majburiyatlarini, vazifalarini bajarmaganda, ular bilan «san-man»ga bormasligingiz rostmi?
17. Imkoniyat bo'ldi deguncha, yangi odam bilan tanishishga, suhbatlashishga intilasizmi?
18. Muhim masalalarni hal etishda, ko'pincha, tashabbusni o'z zimmangizga olasizmi?

19. Atrofdagilar g'ashingizga tegadimi, yolg'iz qolishni xohlaysizmi?
20. Notanish joyda o'zingizni tez o'nqlab ololmasligingiz rostmi?
21. Doim odamlar orasida bo'lish sizga yoqadimi?
22. Boshlagan ishni oxiriga yetkaza olmasangiz asabiylashasizmi?
23. Biror yangi odam bilan tanishmoqchi bo'lganingizda, sizda uyalish, tortinish hislari paydo bo'ladimi?
24. Do'stlaringiz bilan ko'p suhbatlashishdan charchaysizmi?
25. Jamoa bo'lib o'ynaladigan o'yinlarni yoqtirasizmi?
26. Do'stlaringiz manfaatlariga tegishli masalalarni hal etishda tez-tez tashabbuskor bo'lib turasizmi?
27. Siz unchalik yaxshi tanimaydigan odamlar davrasida o'zingizni ishonchsiz his etasizmi?
28. Kamdan kam hollarda fikringiz to'g'ri ekanligini isbotlashga urinasizmi?
29. Sizningcha notanish odamlar guruhiga ko'tarinki kayfiyatni olib kirish osonmi?
30. Ijtimoiy faoliyatda ishtirok etasizmi?
31. Tanishlaringiz soni ozgina bo'lishiga intilasizmi?
32. Do'stlaringiz sizning fikringizga qo'shilmasa, baribir, uni isbotlashga urinasizmi?
33. Notanish odamlar jamoasida o'zingizni erkin his etasizmi?
34. Turli tadbirlarni tashkil etishga jon-u dildan kirishasizmi?
35. Ko'pchilik oldida so'zlayotganingizda o'zingizni erkin his etasizmi?
36. Turli uchrashuvlarga tez-tez kech qolib turasizmi?
37. Ko'pincha do'stlaringiz diqqat-e'tibori markazida bo'lib turasizmi?
38. Notanish odamlar bilan suhbatlashganingizda ko'pincha, o'zingizni noqulay his etasizmi?
39. Do'stlaringizning katta davrasida o'zingizni ishonchli his etishingiz rostmi?

Natijalarni qayta ishlash

1. Sinaluvchilar javoblarini kalit bilan solishtirish va o'zaro mos javoblar miqdorini aniqlash kerak.

KALIT

Kommunikativlikka moyillik				Tashkilotchilikka moyillik			
1. +	3. -	5. +	7. -	2. +	4. -	6. +	8. -
9. +	11. -	13. +	15. -	10. +	12. -	14. +	16. -
17. +	19. -	21. +	23. -	18. +	20. -	22. +	24. -
25. +	27. -	29. +	31. -	26. +	28. -	30. +	32. -
33. +	35. -	37. +	39. -	34. +	36. -	38. +	40. -

2. Kommunikativlikka moyilliklar koeffitsiyenti /Kk/ni va tashkilotchilik moyilliklari /Kt/ni quyidagi formulalar orqali aniqlash.

$Kk = \text{o'zaro mos javoblar miqdori} \times 0,05$

$Kt = \text{o'zaro mos javoblar miqdori} \times 0,05$

Olingan natijalar 0 va 1 oralig'ida joylashadi. Ko'rsatkichning 1 ga yaqin bo'lishi kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari yuqori ekanini, 0 ga yaqin bo'lishi esa past ekanligini ko'rsatadi.

Ko'rsatkichlarni baholash uchun quyidagi jadvaldan foydalaniladi.

Kk	Kt	Baho
0,1 – 0,45	0,2 – 0,55	1
0,46 – 0,55	0,56 – 0,65	2
0,56 – 0,65	0,66 – 0,70	3
0,66 – 0,75	0,71 – 0,80	4
0,76 – 1,00	0,81 – 1,00	5

Baholar tavsifi

1. Kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari sust.
2. Kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari o'rtacha darajaga yetmaydi. Tashabbusni o'z zimmasiga olmaydigan, vaqtni tanholikda o'tkazishni hush ko'radigan, notanish odamlar bilan suhbatlashayotganda, ko'pchilik oldida biror narsani aytib berayotganda o'zini noqulay his etadigan, xafagarchilikni og'ir o'tkazadigan odam.
3. Kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari o'rtacha. Odamlar bilan aloqa qilishga intiladigan, tanishlari doirasiga chegaralar qo'ymaydigan, o'z fikrini himoya qiladigan odam. Ammo uning bu xususiyatlari barqaror emas.
4. Kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari yuqori darajada. Yangi sharoitda o'zini yo'qotib qo'ymaydigan, tanishlari doirasini doim kengaytirishga intiluvchi, muloqotda tashabbuskor, ijtimoiy faoliyatda jonbozlik bilan ishtirok etadigan, murakkab vaziyatda mustaqil qaror qabul qila oladigan odam.
5. Kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari juda yuqori. Kommunikatsiya va tashkilotchilik ehtiyoji bo'lib qolgan, doim uni qondirishga intiladigan, yangi jamoada, yangi muhitda o'zini juda erkin tutadigan, tashabbuskor, o'z fikrini oxirigacha himoya qiladigan, turli o'yinlarni, tadbirlarni uyushtirishni yaxshi ko'radigan odam.

“QIZIQISHLAR XARITASI” METODIKASI

Maqsad

sinaluvchilarning qiziqish va moyilliklarini aniqlash.

Qiziqishlaringiz sohasi va yo'nalishini aniqlashga qaratilgan quyidagi savollarning har birini diqqat bilan o'qing va mumkin qadar aniq javob berishga harakat qiling.

Agar savolda so'ralgan mazmun, sizga, har tomonlama ma'qul tushsa va juda yoqsa, unda javob varaqasining tegishli katakchasiga ikkita plyus (++) belgisini qo'yasiz.

Agar savol mazmuni shunchaki yoqsa, unda bitta plyus (+), agar yoqish-yoqmasligini bilmasangiz yoki ikkilansangiz, unda nol (0) qo'yasiz.

Agar savol mazmuni sizga ma'qul bo'lmasa, minus (-), agar juda yoqmasa, ya'ni, bu faoliyatni yomon ko'rsangiz, unda ikkita minus (- -) belgisini qo'yasiz.

Vaqt chegaralanmagan, lekin diqqat bilan, savollarni tushirib qoldirmay, tez-tez o'ylab javob bering.

Savollar:

Quyidagi faoliyatlar bilan shug'ullanishni yoqtirasizmi? Havas qilasizmi? Istaysizmi?

1. O'simliklar va hayvonlarning hayoti bilan shug'ullanish, tanishish.
2. Geografiya darsligi, geografiyaga oid kitoblarni o'qish
3. Geologik ekspeditsiyalar haqidagi badiiy yoki ilmiy-ommabop adabiyotlar o'qish.
4. Odam anatomiyasi va fiziologiyasi darslari va shu sohaga oid darsliklar, kitoblarni o'qish.
5. Uy-ro'zg'or darslari yoki ro'zg'or ishlariga taalluqli vazifalar.
6. Fizikadagi yangi kashfiyotlar va buyuk fiziklarning hayoti, ijodi haqidagi ilmiy-ommabop adabiyotlar o'qish.
7. Kimyo fanidagi yangi ixtirolar yoki buyuk kimyogarlar hayoti va ijodi haqida o'qish.
8. Texnika sohasiga tegishli jurnallar o'qish (masalan, "Sirli olam", "Fan va turmush").
9. Ilmiy-ommabop jurnallardagi elektronika va radiotexnika bo'yicha yutuqlar va yangiliklar haqida maqolalar o'qish.
10. Har xil metallar va ularning xususiyatlari bilan tanishish.
11. Yog'ochlarning har xil turlari va ularni amalda qo'llash haqida bilish.
12. Qurilish sohasidagi yutuqlarni bilish.
13. Har xil turdagi transport (avtomobil, temiryo'l) haydovchilari haqida kitoblar o'qish, filmlar ko'rish).
14. Uchuvchi va kosmonavtlar haqida kitoblar o'qish, filmlar ko'rish.
15. Harbiy texnika bilan tanishish.
16. Tarixiy voqealar va tarixiy arboblarning haqidagi kitoblar o'qish.
17. O'zbek va jahon adabiyoti klassiklarini o'qish.
18. Gazeta va jurnallarning maqola va ocherklarini muhokama qilish.
19. Sinfda va maktabda bo'layotgan ishlar va voqealarni muhokama qilish.
20. Maktab hayoti (tarbiyachi, o'qituvchi, sardorlarning faoliyati) haqida kitoblar o'qish.
21. Militsionerlik faoliyati haqida filmlar ko'rish, kitob o'qish.
22. O'qiyotgan, ishlayotgan yoki yashayotgan joyingizni chiroyli qilib bezash, narsalarni saranjomlash, tartibga keltirish.
23. "Qiziqarli matematika", "boshqotirmalar" haqidagi maqola va kitoblar o'qish.
24. Iqtisodiy geografiyani o'rganish.
25. Chet tili mashg'ulotlari.
26. Buyuk rassomlar hayoti, tasviriy san'atning rivojlanish tarixi bilan tanishish.
27. Mashhur teatr va kino aktyorlarining hayoti bilan tanishish, ular bilan uchrashish, fotosuratlarini yig'ish.
28. Mashhur musiqachilarning hayoti va ijodi bilan, musiqa san'ati nazariyasiga doir masalalar bilan tanishish va o'rganish.

29. Sport va buyuk sportchilar haqida jurnal, gazeta, kitoblar o'qish.
30. Biologiya, botanika, zoologiyani o'rganish.
31. Geografik ixtirolar va ma'lumotlar orqali har xil mamlakatlar bilan tanishish.
33. Odamlar qanday qilib kasalliklar bilan kurashishlarini o'rganganlari haqida, tibbiyot sohasidagi yutuqlar haqida o'qish.
34. Yengil sanoat korxonalariga ekskursiyaga borish.
35. "Fiziklar hazillashadilar", "Qiziqarli fizika" sohasida kitoblar o'qish.
36. Tabiatdagi kimyoviy hodisalarni kuzatish, kimyoviy tajribalar o'tkazish, kimyoviy reaksiyalarning borishini kuzatish.
37. Zamonaviy texnikaning eng so'nggi yutuqlari bilan tanishish (radio va teleko'rsatuvlarni eshitib, ko'rib, gazetalardagi maqolalarni o'qib).
38. Radiotexnika to'garaklariga qatnashish yoki elektriklarning ishi bilan tanishish.
39. Metallarga ishlov berishda ishlatiladigan har xil o'lchov asboblari bilan tanishish. Ular bilan ishlash.
40. Yog'ochdan uy jihozlari tayyorlash jarayonini kuzatish, mebellarning yangi namunalarini o'rganish.
41. Quruvchilar bilan uchrashish, ularning faoliyatini kuzatish.
42. Yo'l harakati vositalari haqida ommabop adabiyotlarni o'qish.
43. Dengizchilar haqida kitoblar o'qish, filmlar ko'rish.
44. Harbiy mazmundagi filmlarni ko'rish, kitob o'qish, katta to'qnashuvlar va janglar tarixi bilan tanishish.
45. O'zimizda va chet el miqyosida bo'layotgan, siyosiy voqealarni muhokama etish.
46. Adabiy-tanqidiy maqolalarni o'qish.
47. Radio va televizordan har xil yangiliklar va axborot ko'rsatuvlarini eshitish va ko'rish.
48. Tuman, shahar, respublikada bo'layotgan kundalik voqealardan xabardor bo'lish.
49. O'rtoqlaringizga darslarini bajarishda yordam berish va tushuntirish ishlarini olib borish (agar o'zlari qila olmasalar).
50. Do'stlar, tanishlar yoki adabiy qahramonlarning qilmishlarini to'g'ri va haqqoniy tahlil etish va baholash.
51. Oilaning oziq-ovqat bilan ta'minlanishiga ahamiyat berish, sayohatlar chog'ida hamma uchun ovqatlanishni tashkil etish.
52. Matematika sohasidagi kashfiyotlar, buyuk matematiklar hayoti va faoliyati haqida ilmiy ommabop adabiyotlarni o'qish.
53. Xalq xo'jaligi rejalarining bajarilishi bilan qiziqish.
54. Chet tilida badiiy adabiyotlarni o'qish.
55. Tahrir hay'ati a'zosi bo'lish, gazetalarni badiiy bezash bilan shug'ullanish.
56. Drama teatri va yosh tomoshabinlar teatriga borish.
57. Opera yoki simfonik musiqalarni eshitish.
58. Sport musobaqalarini tomosha qilish, sportga oid radio va teleko'rsatuvlarni eshitish, ko'rish.
59. Biologiya to'garagiga qatnashish.
60. Geografiya to'garagida shug'ullanish.

61. Yerdagi minerallarning geografik tarqalishi haqida tasvirlar, ma'lumotlar yig'ish va xaritalar tuzish.

62. Odam organizmi xislatlarini, kasallikning paydo bo'lish sabablari va davolash usullarini o'rgatish.

63. Pazandalik to'garagiga qatnashish, uyda ovqat tayyorlash.

64. Fizikadan tajribalar o'tkazish.

65. Eritmalarni tayyorlash, reaktivlarning og'irligini o'lchash.

66. Hap xil mexanizm (soat, dazmol)larni yig'ish, tuzatish.

67. Aniq o'lchov asboblari (ossillograf, ampermetr, voltmetr)ni ishlatish, ular yordamida har xil hisoblarni olib borish.

68. Metalldan har xil detallar va buyumlar yasash.

69. Yog'ochdan har xil qismlar va ashyolar yasash yoki yog'ichni badiiy bezash (o'ymakorlik, kuydirish, naqsh berish).

70. Har xil imoratlar eskizlarini, qurilishlarning chizmalarini bajarish.

71. Yosh temiryo'lchilar yoki avtohavaskorlar to'garagiga qatnashish.

72. Parashyutchilar seksiyasida, aviamodelchilar to'garagida ishtirok etish yoki aviaklub ishida qatnashish.

73. O'q-yoy otish to'garagida shug'ullanish.

74. Har xil xalqlar va mamlakatlarning kelib chiqish tarixini o'rganish.

75. Adabiyot fanidan sinf va uy insholari yozish.

76. O'zga odamlarning harakatlari, xulqi va hayotini kuzatish.

77. Jamoat topshiriqlarini, biron bir ishni bajarish, tashkil etish uchun o'rtoqlarini uyushtirish, birlashtirish.

78. Kichik yoshdagi bolalarga qarash, ularga kitob o'qib berish, shug'ullanish, har xil hikoyalar gapirib berish yoki biron bir ishda ularga ko'maklashish.

79. Tengdoshlar va kichik bolalar orasida tartib va muntazam intizom o'rnatish.

80. Sotuvchi, oshpaz, ofitsiantlarning faoliyatini kuzatish.

81. Matematika to'garagida shug'ullanish.

82. Ishlab chiqarishning rivojlanish masalalarini o'rganish, ishlab chiqarish korxonalarida hisob-kitob va rejalash borasidagi yutuqlar haqida bilish.

83. Chet tilidagi lug'atlar bilan ishlash, yaxshi tanish bo'lmagan tilda o'ziga xos murakkab nutq xususiyatlarini tahlil qilish.

84. Muzey va badiiy ko'rgazmalarga borish.

85. Tomoshabinlar oldida, sahnada badiiy faoliyat ko'rsatish.

86. Biron bir musiqiy asbobda o'ynash.

87. Sport o'yinlarini o'ynash.

88. O'simlik va hayvonlarning rivojlanishini kuzatib, yozib borish.

89. Mustaqil ravishda geografik xaritalarni tuzish, har xil geografik ma'lumotlarni to'plash.

90. Geologiya muzeylari uchun ko'rgazma materiallar, minerallar to'plami yig'ish.

91. Shifokor, hamshira, dorishunoslar faoliyati bilan tanishish.

92. Bichish va tikish to'garagiga qatnashish, o'zingiz va oila a'zolaringizga tikish.

93. Fizika to'garagida shug'ullanish, yoki fizika bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlarga qatnashish.
94. Kimyo to'garagida shug'ullanish yoki kimyo bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlarga borish.
95. Texnika to'garaklaridan birida shug'ullanish (samolyot, dengiz kemalari va boshqa inshootlarning modelini yasash).
96. Elektr asboblari, apparatlari va har xil elektr mashinalarining tuzilishi bilan tanishish, ishini kuzatish har xil radiouskuna va o'lchov asboblari bilan shug'ullanish.
97. Mehnat darslarida metallga ishlov berish ustaxonasida shug'ullanish.
98. "Mohir qo'llar" yoki yog'ochga ishlov berish to'garagida shug'ullanish.
99. Qurilishda bo'lish, qurilish jarayoni va bezash ishlarini kuzatish.
100. Transport va yo'lovchilarning yo'l harakati qoidalarini bajarishlarini kuzatish.
101. Eshkak eshuvchi, yelkanli qayiqchi, akvalangchi (g'avvoslar) to'garaklarida va suvda cho'kayotganlarni qutqarish brigadasida qatnashish.
102. Harbiy (masalan, "shunqorlar") o'yinlarida ishtirok etish.
103. Tarix muzeylariga borish, madaniy obidalar va yodgorliklar bilan tanishish.
104. Adabiyot to'garaklarida shug'ullanish, adabiyotdan qo'shimcha mashg'ulotlarda ishtirok etish.
105. Shaxsiy kundalik tutish.
106. Xalqaro ahvol haqida sinfda axborot berish.
107. Tarbiyachilik (masalan, sardorlik) ishlarini bajapish.
108. Odamlarning xatti-harakatlari va odatda yashiradigan ba'zi bir xulqlarining sabablarini ochish, aniqlash.
109. Do'konda xaridorlarga kerakli buyumlarni tanlashda yordam berish.
110. Matematikadan qiyin masalalarni yechish.
111. Pullik kirim-chiqimlarning aniq hisob-kitobini olib borish.
112. Chet tili to'garaklarida shug'ullanish yoki chet tilidan qo'shimcha darslarga qatnashish.
113. Badiiy to'garaklarda shug'ullanish.
114. Badiiy-havaskorlik ko'riklarida ishtirok etish.
115. Xorda ashula aytish yoki musiqa to'garaklarida qatnashish.
116. Sport seksiyalarining birida shug'ullanish.
117. Biologiya olimpiadalarida qatnashish yoki o'simliklar va hayvonlar ko'rgazmasini tayyorlash.
118. Geografik ekspeditsiyada qatnashish.
119. Geologik ekspeditsiyada qatnashish.
120. Bemorlarning ahvolini kuzatish, g'amxo'rlik qilish, tegishli yordam berish, ahvollarini yengillashtirish choralari ko'rish.
121. Oshpazlik va qandolatchilik ko'rgazmalariga qatnashish yoki borish.
122. Fizika olimpiadasida qatnashish.
123. Kimyo fanidan qiyin masalalar yechish, olimpiadalarda qatnashish.
124. Texnik sxema va chizmalarni tahlil qilish, ularni mustaqil ravishda tuzish.
125. Murakkab radiosxemalarni tahlil qilish.

126. Ishlab chiqarish korxonalariga ekskursiyaga borish, uskunalar va dastgohlarning yangi turlari bilan tanishish, ularda ishlash yoki ta'mirlash ishlarini kuzatish.
127. O'z qo'li bilan yog'ochdan biror narsa yasash.
128. Qurilish ishlarida imkon darajada yordamlashish.
129. Avtomobil, trolleybuslarga xizmat ko'rsatish va ta'mirlash ishlarida baholi-qudrat qatnashish.
130. Har qanday ob-havo sharoitida ham "tez yordam" samolyotda uchish yoki katta tezlik bilan uchuvchi samolyotlarni boshqarish.
131. Qat'iy o'rnatilgan tartib bo'yicha yashash, kun tartibiga qat'iy rioya qilish.
132. Tarix to'garagida shug'ullanish, tarixiy ma'lumotlarni to'plash, ma'ruzalar qilish.
133. Adabiyot manbalari bilan ishlash, o'qiganlari haqida taassurotlarni kundalikka yozib borish.
134. Munozaralarda va kitobxonlar konferensiyalarida qatnashish.
135. O'quvchilar jamoatchiligi yig'ilishi yoki majlislarini tayyorlash va o'tkazish.
136. Tarbiyasi yomon bolalarga ta'sir ko'rsatish, bolalar va o'smirlar tarbiyasi masalalari haqida kattalar bilan muhokama qilish.
137. Militsiya ishiga yordam berish, "Militsiyaning yosh do'sti" to'garagiga a'zo bo'lish.
138. Doim turli toifalardagi odamlar bilan muloqotda, aloqada bo'lish.
139. Matematika olipiadalarida qatnashish.
140. Tovarlar va ular narxining kelib chiqishini bilish, oylik maosh, mehnatni tashkillashtirishni tushunishga harakat qilish.
141. Do'stlari bilan chet tilida gaplashish.
142. Tasviriy san'at ko'rgazmalarida qatnashish.
143. Teatr to'garagiga borish.
144. Teatr ko'rik-tanlovlariga qatnashish.
145. Sport musobaqalarida qatnashish.
146. Bog'da yoki tomorqada o'simliklarni o'stirish, hayvonlarni tarbiyalash va parvarish qilish.
147. Joylarni xaritaviy (topografik) ko'rinishda suratlarini chizish.
148. Berilgan dastur bo'yicha murakkab va jiddiy topshiriqlarni bajarishga to'g'ri keladigan qiyin va uzoq muddatli sayohatlarga borish.
149. Shifoxona, poliklinika yoki dorixonada ishlash.
150. Oziq-ovqat yoki yengil sanoat korxonasida mutaxassis bo'lib ishlash (tikuvchi, bichuvchi, qandolatchi).
151. Fizikadan qiyin masalalar yechish.
152. Kimyoviy ishlab chiqarish korxonasida ishlash.
153. Texnik ijodiyot ko'rgazmasida ishtirok etish.
154. Elektroenergetika yoki radioelektronika sohasida ishlash.
155. Dastgoh, (stanok)da ishlash, har xil detallar, buyumlar tayyorlash.
156. Chizmalar asosida modellar, yog'ochsozlik ishlarini bajarish.
157. Qurilish brigadasida ishlash.

158. Yo'lovchi yoki yuklarni tashish, yo'l harakati qoidalariga qat'iy rioya qilish.
159. Bo'ronli ob-havoda katta daryo yoki ochiq dengizda ishlash.
160. Harbiy injener yoki qo'mondon bo'lish.
161. Ona diyorning tarixiy obidalariga sayohat qilish.
162. Hikoyalar yozish, she'r va masal tuzish.
163. Devoriy gazeta yoki davriy matbuot uchun maqola yoxud ocherklar yozish.
164. Mehnat shanbaligida brigadaga boshchilik qilish.
165. Kichik bolalar uchun o'yinlar, bayramlar tashkil etish.
166. Yuridik tashkilotlarda ishlash (sud, prokuratura, advokatura huquqiy maslahatxonalarda).
167. Odamlarga har xil katta va kichik xizmatlar ko'rsatish.
168. Har doim matematik bilimlar talab qiladigan ishlarni bajarish.
169. Xalq xo'jaligi korxonalarining iqtisodi, rejalashtirilishi va moliyaviy ta'minlanishi sohasida ishlash.
170. Chet tilidan olimpiada, tanlov va konferensiyalarda qatnashish.
171. Tasviriy san'at ko'rgazmalarida ishtirok etish.
172. Sahnada yoki kinoda o'ynash.
173. Musiqachi, musiqiy rejissor yoki musiqa darsidan o'qituvchi bo'lish.
174. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi yoki trener bo'lish.
175. Kibersport yoki work-out bilan shug'ullanish.
176. Koinotning turfa sirlaridan xabardor bo'lish.

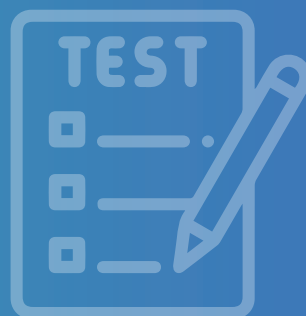

JAVOB VARAQASI

Familiyasi _____ Ismi _____ sinfi _____

1	30	59	88	117	146	175
2	31	60	89	118	147	176
3	32	61	90	119	148	...
4	33	62	91	120	149	...
5	34	63	92	121	150	...
6	35	64	93	122	151	
7	36	65	94	123	152	
8	37	66	95	124	153	
9	38	67	96	125	154	
10	39	68	97	126	155	
11	40	69	98	127	156	
12	41	70	99	128	157	
13	42	71	100	129	158	
14	43	72	101	130	159	
15	44	73	102	131	160	
16	45	74	103	132	161	
17	46	75	104	133	162	
18	47	76	105	134	163	
19	48	77	106	135	164	
20	49	78	107	136	165	
21	50	79	108	137	166	
22	51	80	109	138	167	
23	52	81	110	139	168	
24	53	82	111	140	169	
25	54	83	112	141	170	
26	55	84	113	142	171	
27	56	85	114	143	172	
28	57	86	115	144	173	
29	58	87	116	145	174	

XARAKTER XUSUSIYATINI ANIQLASHGA QARATILGAN TESTLAR

PSIXOGEOMETRIK TEST: “KIMSIZ: KVADRAT, AYLANA, TO‘RTBURCHAK, UCHBURCHAK, ZIG-ZAG?”

Ushbu test shaxsga aloqador bir qancha muhim xarakterologik sifatlarni aniqlashga imkon beradi.

Tavsiya etilgan geometrik figuralardan qaysi biri Sizga yaqinligini belgilang va unga “1” raqami qo‘ying. Qolganlarni ham yoqishiga qarab, 5 gacha baholab chiqing. Endi Sizga xos bo‘lgan psixologik xususiyatlar va fazilatlarini bilib oling.

Kvadrat

Hayotiy qadriyatlari: tartib, ish, an‘analar, reputatsiya.

Asosiy psixologik sifatlari:

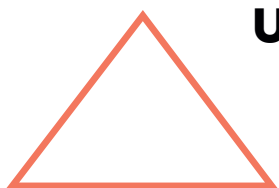
Ijobiy

tartiblilik, intizom, o‘z vaqtida ishlarni bajaradigan, ozoda-pokiza, qonunga buysunuvchi, mehnatsevar, chidamli, tirishqoq, qat‘iyatli, qarorlari qat‘iy, so‘zining ustida turadigan, halol, oqil, aql bilan ish ko‘radigan, bosiq, tejamkor, pishiq;

Salbiy

salbiy – ko‘ngliga har xil fikrlar keladigan, o‘ta talabchan, mayda-chuydaga ham e‘tibor beradigan, jiddiy, chidamli, qaysar, konservativ, yangilikdan cho‘chiydigan, fantaziyasi kambagal, pismiqlik.

Uchburchak

Asosiy qadriyatlari: hokimiyat, liderlik, amal, mavqe, g'alaba, manfaat.

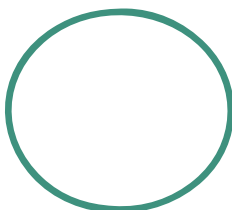
Asosiy psixologik sifatleri:

Ijobiy

yaxshi lider, o'ziga mas'uliyatlarni oladigan, har narsada asosiy, mohiyatni ko'ruvchi, kuchini safarbar qila oladigan, g'alabaga erisha oladigan, o'ziga ishonchli, qat'iyatli, tavakkalchi, g'ayratli, to'g'riso'z, hissiyotga boy, aqlli;

Salbiy

egoist, nazorat qilishni yaxshi ko'radigan, o'zgacha fikrlarga toqatsiz, ishga o'ta beriluvchan, har narsadan manfaat qidiradigan, qaysar, impulsiv, beshafqat, toqatsiz, qo'pol, berahm, jahli tez, zaharxanda.

Aylana

Asosiy qadriyatlari: insonlarga xizmat qilish, oila baxti va manfaatini ustun ko'radi, kirishimli.

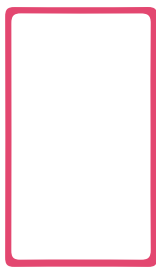
Asosiy psixologik sifatleri:

Ijobiy

muloqotga ehtiyoj, kirishuvchanlik, hammabop, mehribon, g'amxo'r, sadoqatli, kuchli ijtimoiy intuitsiyaga ega, empatiya hissi kuchli, bag'rikeng, qo'li ochiq, hissiyotlarga beriluvchan, bosiq, yuvosh, kechirimli, janjaldan yiroq yuruvchi;

Salbiy

o'zgalar fikriga tobelik, betartib, o'ta yumshoq, talabchan emas, qat'iyatsiz, narsalarni ayamaydigan, laqma, sentimental, ko'ngli bo'sh.

To'rtburchak

Asosiy qadriyatlari: o'zgarish, dinamika, azart.

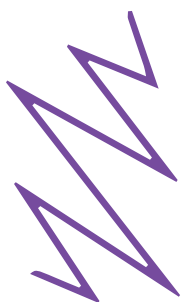
Asosiy psixologik sifatlari:

Ijobiy

intiluvchan, yangilikni qidiradigan,
qiziquvchan, yaxshi ta'lim
oladigan, ziyrak, sezgir,
ishonuvchan, samimiy, dadil;

Salbiy

qat'iyatsiz, qarorlari mavhum, ish
va so'z birligi yo'q, yengiltak,
ishonuvchan, emotsional beqaror,
sodda, o'ziga bahosi past, lanj,
unutuvchan, kechirimli.

Zig-zag

Asosiy qadriyatlari: erkinlik, ijod, o'zgarish.

Asosiy psixologik sifatlari:

Ijobiy

yangilikka o'ch, ijodga intilish,
bilishga chanqoqlik, g'alayonchi,
xayolparast, optimist, kelajakka
intiluvchan, ruhi tetik,
tashabbuskor, aqli;

Salbiy

tartibsiz, qo'nimsiz, o'zgaruvchan,
o'zini "men"ini ustun qo'yish,
ishonchsiz, qonunlarni buzuvchi,
realistik qarashning yo'qligi,
subutsiz, o'zini namoyishkorona
ko'rsatadigan, zahar, kesatib
gapiradigan.

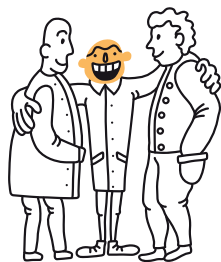
Ushbu test o'z-o'zini tahlil qilish malakalarini mustahkamlaydi va o'zini tarbiyalashga yordam beradi.

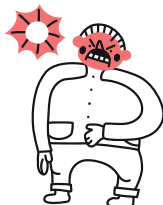
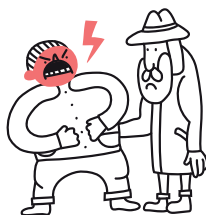

TEMPERAMENTNI ANIQLASH TESTI

Sangvinik

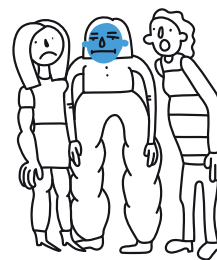
Xolerik

Melanxolik

Flegmatik

Har bir inson tarbiya mahsuli bo'lish bilan birgalikda, tabiat tomonidan ato etilgan tug'ma biologik xususiyatlarga ham ega. Mazkur biologik xususiyatlar fan tilida temperament deb ataladi. Temperamentga xos sifatlar keyinchalik taraqqiyot jarayonida shakllanadigan boshqa xususiyatlarga asos bo'ladi. Ya'ni temperament – shaxs faoliyati va xulqining o'zgaruvchan hamda emotsional-hissiy tomonlarini aks ettiruvchi individual xususiyatlar majmuidir. Dunyodagi insonlar temperamentiga ko'ra 4 xil turga bo'linadi.

Siz ulardan qay biriga mansubligingizni bilasizmi? Fe'l-atvoringizning eng nozik qirralarini-chi? U holda psixologiya sizga yordam beradi.

Berilgan to'rt fikrdan birini tanlab, jadvaldagi o'sha harfga (+), qolganlariga (-) qo'yiladi. Hamma (10 ta) fikrlardan o'zingizga taalluqlisini belgilaganingizdan so'ng qaysi qatorda ko'p (+) bo'lsa, o'sha sizning temperamentingiz hisoblanadi.

Savollar varaqasini o'qishdan oldin o'zingizga javoblar varaqasini chizib oling.

t/r	1	2	3	4
1	A	B	V	G
2	V	A	G	B
3	B	G	A	V
4	V	G	B	A
5	A	V	B	G
6	V	B	A	G
7	B	G	V	A
8	G	B	V	A
9	A	G	B	V
10	A	V	B	G
Jami (+)				

Savollar varaqasi:

1. A – kayfiyatingiz tez-tez o'zgarib turadi, xursandchilik tezda xafagarchilikka ham aylanishi mumkin, achchig'ingizni chiqarish oson.

B – doimo xushchaqchaqsiz va shu kayfiyatingiz odamlarga o'tib turadi.

V – hamisha kayfiyatingiz bir xil, achchig'ingizni chiqarish qiyin.

G – mudom kayfiyatingiz yomon, sizni kuldirish qiyin.

2. A – chaqqon va harakatchansiz.

B – sekin va past ovozda gapirish yoqadi.

V – tez va shoshilib fikringizni bildirishni xohlaysiz.

G – sekin va baland ovozda kam harakat bilan gapirasiz.

3. A – agar ishingiz yurishmasa ham boshlagan yo'lingizdan qaytmaysiz va boshqa yo'lni izlaysiz.

B – ishingiz yurishmasa, tashlaysiz va boshqa yo'lni izlaysiz.

V – ishingiz yurishmasa, xafa bo'lasiz va tashlab yuborasiz.

G – ishingiz yurishmasa, u yodingizdan chiqadi va davom ettirasiz.

4. A – tez charchaysiz.

B – ko'p va oxirigacha yetkazib ishlaysiz.

V – yutuq bo'ladigan ishni yaxshi ko'rasiz.

G – har qanday ishni bajarasiz, ko'pincha faollik qilasiz.

5. A – tanbehni yoqtirmaysiz, bahslashasiz.

B – tanbehni jim tinglaysiz, lekin yana xato qilasiz.

V – tanbehni diqqat bilan tinglab, tuzatasiz.

G – tanbehni eshitib xafa bo'lasiz, lekin bahslashmaysiz.

6. A – ishlashdan oldin reja tuzib, keyin ishni boshlaysiz.

B – agar ishda qiyinchilik bo'lsa, tezda moslashasiz (shu ishga).

V – ishga tez kirishasiz, lekin keyin qiyin bo'lsa, tuzatasiz.

G – ishni boshlashdan oldin o'ylaysiz, yoqmasa, ishlamaysiz.

7. A – bir qarorga kelishdan oldin o'ylaysiz, hayajonlanasiz.

B – bir qarorga kelishdan oldin o'ylamaysiz.

V – bir qarorga kelishingiz qiyin.

G – bir qarorga tez kelasiz.

8. A – muloqotda muloyim, taktikali, hozirjavobsiz.

B – muloqotda boshlovchi, chaqqonlikni yaxshi ko'rasiz.

V – muloqotni unchalik xush ko'rmaysiz, bir o'zingiz bo'lsangiz yaxshi.

G – yolg'izlikni yomon ko'rasiz, muloqot uchun doimo kishi izlaysiz.

9. A – xafachilikdan qattiq ranjiysiz, lekin tezda unutasiz.

B – xafachilikdan qattiq ranjiysiz, tez unuta olmaysiz, boshqalarga bildirishni yomon ko'rasiz.

V – xafachilikni tez unuta olasiz.

G – xafachilikni optimistik ravishda qabul qilasiz, tez unutasiz.

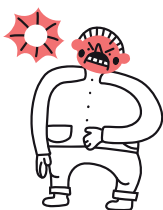
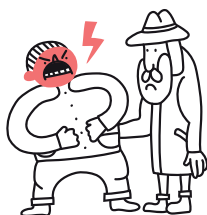
10. A – hazilni, hazil qilishni yaxshi ko'rasiz.

B – hazilni yaxshi ko'rasiz, faqat eng yaqin kishingiz bilan.

V – bo'lar-bo'lmas hazil qilasiz, lekin odamlar buni tushunmaydi.

G – hazil qilishni ham, hazilni ham unchalik yoqtirmaysiz.

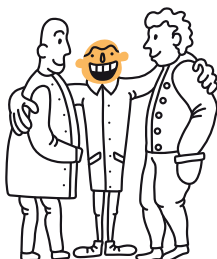
Xolerik

Xolerik – temperament tez paydo bo'luvchi va kuchli tuyg'ular, zo'r ta'sirlanish, tajanglik, tuganmas g'ayrat, ko'proq harakatchanlik, aniq imo-ishoralar va boy mimika bilan xarakterlanadi. **Kuchli barqaror, harakatchan tip.**

1. Qo'nimsiz va shoshqaloq.
2. O'zini bosishi qiyin.
3. Chidamsiz.
4. Muammolarda keskin va to'g'ri so'z.
5. Tashabbuskor va tezda bir qarorga keladi.
6. O'jar.
7. Tortishuvda topqir.
8. Ishga goh berilib ketadi, goh tashlab qo'yadi.
9. Tavakkalchi.
10. Kishilarga kek saqlamaydi, xafa bo'lmaydi.
11. So'zlaganda nutqi tez, ehtirosli.
12. Tabiati beqaror, qizishishga moyil.
13. Tajavuzkor, janjalchi.
14. Kamchilik va nuqsonlarga beshafqat.
15. Yuz ko'rinishi ochilib-sochilib turgan.
16. Masalaga ta'sir qilish va hal qilishga qobiliyatli.
17. Doim yangilikka intiladi.
18. Harakatlari keskin va shiddatli.
19. Maqsadga erishishga chidamli.
20. Kayfiyati tez o'zgaruvchan.

Sangvinik

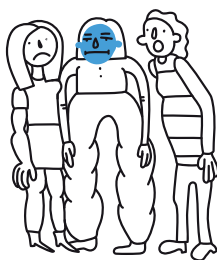
Sangvinik – tez paydo bo'luvchi va oson almashinadigan tuyg'ular bilan farq qiladi. Sangvinik kishi uchun xatti-harakatning barqarorligi xosdir. **Kuchli barqaror, harakatchan tip.**

1. Xushchaqchaq va quvnoq.
2. Ishchan, g'ayratli.
3. Ko'pchilik hollarda boshlagan ishini oxiriga yetkazmaydi.
4. O'ziga ortiqcha baho berishga moyil.
5. Yangilikni tez egallashga layoqatli.
6. Qiziqishi va mayli turg'un emas.
7. Muvaffaqiyatsizlik va ko'ngilsizlikni yengil o'tkazadi.
8. Har xil sharoitga oson moslashadi.
9. Har qanday ishga zo'r qiziqish bilan kirishadi.
10. O'zini qiziktirmagan ishdan tezda soviydi.
11. Bir ishdan ikkinchi ishga oson va tez kirisha oladi.
12. Bir xil, mashaqqatli ishdan qiynaladi.
13. Jamoatchi, dilkash va ko'ngilchan.
14. Chidamli va ishchan.

15. So'zlagan nutqi qattiq, tez, aniq, imo-ishoralari jonli hamda keskin.
16. Murakkab sharoitda ham o'zini tuta biladi.
17. Hamma vaqt kayfiyati yaxshi, tetik.
18. Tez uhlardi va tez uyg'onadi.
19. Ko'pchilik hollarda masalani hal qilishda xayolparast va shoshqaloq.
20. Asosiy masaladan chetga chiqishga moyil.

Flegmatik

Flegmatik – temperament tuyg'ularning sust paydo bo'lishi bilan xarakterlanadi, flegmatik kishini tinch holatdan olib chiqish oson emas, u harakat va gapirishda ham shoshilmaydi, mimikasi kam ifodali, harakatlari sust. **Kuchli barqaror, kam harakat tip.**

1. Sovuqqon va xotirjam.
2. Ishda batartib va sharoitni hisobga oladi.
3. Ehtiyotkor va andishali.
4. Kutishga, chidamga layoqatli.
5. Kamgap, behuda so'zlashni yoqtirmaydi.
6. Gapirganda nutqi bir xil, tekis imo-ishorasiz va hayajonsiz.
7. Chidamli va o'zini tuta biladi.
8. Boshlagan ishni oxiriga yetkazadi.
9. Ishga behuda kuch sarf qilmaydi.
10. Ish tartibi va rejimiga qat'iy amal qiladi.
11. O'zini tuta biladi.
12. Maqtovlarga befarq.
13. Kek saqlamaydi, kechirimli.
14. O'z qiziqish va muammolarida hamma vaqt bir xil.
15. Bir ishdan ikkinchi ishga qiyin moslashadi.
16. Muomalasi hammaga bir xil.
17. Tartib va intizomni yaxshi ko'radi.
18. Yangi sharoitga qiyin moslashadi.
19. Chidamli, sabr-toqatli.
20. Ko'pchilik hollarda, atrofidagi voqea-hodisalarni sezmay qoladi.

Melanxolik

Melanxolik – temperament tuyg'ularning nisbatan kam xilma-xil bo'lgani holda ularning sekin paydo bo'lishi bilan ajralib turadi, tashqi tomondan tuyg'ulari deyarli ko'zga tashlanmaydi, melanxolik kishini ko'p narsa bezovta qilmaydi, lekin his-tuyg'ular paydo bo'lganda u odatda, chuqur, davomli va ancha kuchli bo'ladi. Melanxolik kishi ko'pincha g'amgin kayfiyatda yuradi. **Bo'shang va xayolparast tip.**

1. Tortinchoq va uyatchan.
2. Yangi sharoitda o'zini yo'qotib qo'yadi.
3. Notanish kishi bilan tez til topisha olmaydi.
4. O'z kuchi va imkoniyatlariga ishonmaydi.
5. Yolg'izlikni yaxshi ko'radi.
6. Muvaffaqiyatsizliklarda o'zini yo'qotib qo'yadi.
7. O'zi bilan o'zi bo'lishni yaxshi ko'radi.
8. Tez charchaydi.
9. So'zlaganda nutqi kuchsiz, ba'zan shivirlab qoladi.
10. Suhbatdoshining xarakteriga ilojisiz ko'nikadi.
11. Ta'sirchan, hatto yig'lashi ham mumkin.
13. O'ziga va atrofdagilarga talabchan.
14. Gumonsirashga, maydakashlikka moyil.
15. Gapga ta'sirchan va tez o'ziga oladi.
16. Haddan tashqari tez xafa bo'ladi.
17. Hech kim bilan fikr olishmaydi. Ko'pchilikni yoqtirmaydi.
18. Kamharakat va beso'naqay.
19. Indamas, o'ta itoatkor.
20. Atrofdagilardan o'zi uchun kuyinish va yordam kutadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENT TA'LIM MUASSASALARI AGENTLIGI TIZIMIDAGI TA'LIM MUASSASALARI PSIXOLOGINING LAVOZIM YO'RIQNOMASI

Ushbu yo'riqnoma O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" hamda ta'lim muassasalari Nizomi asosida tayyorlandi.

I. UMUMIY QOIDALAR

1.1. Ta'lim muassasasi psixologi faoliyati ta'lim xizmatlari sohasiga mansub bo'lib, barkamol shaxsni tarbiyalash hamda o'quvchining har tomonlama garmonik, to'laqonli psixologik taraqqiyotini ta'minlovchi optimal shart-sharoitlarni yaratishni maqsad qilib qo'yadi.

Shuningdek, ta'lim muassasasi psixologining burchi ta'lim-tarbiya ish rejasini tuzishda, tarbiyaviy tadbirlar ishlab chiqishda, o'quv dasturi, qo'llanmalarini yaratishda faol ishtirok qilish va bosh maqsad bo'lgan o'quvchining intellektual qobiliyati, umuminsoniy fazilati, bilim, ko'nikma va malakalari, mutaxassislik xislatlarini shakllantirishdek muqaddas ishga o'zining munosib ulushini qo'shishdan iboratdir.

Ta'lim muassasasi psixologi o'zining o'quvchi xulq-atvori va psixik faoliyati, psixik taraqqiyotning yosh qonuniyatlari, kasbiy bilimlari, o'quvchilar va kattalar, tengdoshlari bilan o'zaro munosabat xususiyatlari, o'quv-tarbiya jarayonini tashkillashuviga tayanib, shaxsga individual yondashuv imkoniyatlarini beradi, uning qobiliyatlarini aniqlaydi, me'yordan chetlashishlarning ehtimolli sabablarini, psixologik-pedagogik korreksiya qilish yo'llarini aniqlaydi. Bu bilan ta'lim muassasasi psixologi ta'lim tizimida o'quv-tarbiya ishining mahsuldorligini oshirishga, ijodiy faol shaxsni shakllantirish imkoniyatini yaratadi.

Ta'lim muassasasi psixologi faoliyati zamon talablariga mos ravishda takomillashtirilib boriladi.

1.2. Ta'lim muassasasi psixologi ta'lim muassasida umumiy o'quv va tarbiyaviy jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Ta'lim muassasasi psixologi faoliyatining tadqiqot va ta'sir o'tkazish obyekti ta'lim muassasasi o'quvchilari, o'qituvchilari, ota-onalari bo'lib hisoblanadi. Ularni alohida yoki guruh shaklda tadqiq qilish mumkin.

Ta'lim muassasasi psixologlari barcha muammolarni hal qilishda har qaysi shaxsning (pedagog, o'quvchi, ota-ona) manfaati va uning har tomonlama uyg'un va mukammal rivojlanishidan kelib chiqqan holda yondashadi.

1.3. Ta'lim muassasasi psixologlari o'z faoliyatlarini ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari, tibbiyot xodimlari, muayyan komissiyalar, ota-onalar hamda ta'lim muassasasi jamoasi bilan uzviy aloqada amalga oshiradilar.

1.4. Ta'lim muassasasi psixologi lavozimi bo'yicha umumiy rahbarlikni ta'lim muassasining ma'naviy-ma'rifiy ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari olib boradi.

II. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGI FAOLIYATINING MAQSADLARI

2.1. Ta'lim muassasasi psixologi o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hamda jadal rivojlanishini hisobga oluvchi, ular psixikasining barcha jabhalarini qamrab oluvchi dinamik taraqqiyotga kafolat beruvchi dastur ishlab chiqarishga butun faoliyatini yo'naltirish, ijtimoiy o'sish talabiga javob beruvchi, umuminsoniy, etnopsixologik qonuniyatlar kamolotiga yetaklovchi modelni tarkib toptirish;

2.2. O'quvchi shaxsining har tomonlama (jismoniy, ijtimoiy, ma'naviy-axloqiy, intellektual, ruhiy) uyg'un taraqqiyoti uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish;

2.3. O'quvchini o'qishga adaptatsiya qilish jarayonida o'zini anglash va kasbiy shakllanish hamda shaxsiy psixologik muammolarida kompleks yordam ko'rsatish;

2.4. Ta'lim muassasasida pedagogik jarayon samaradorligini ta'minlovchi psixologik muammolar yechimida yordam berishni bosh maqsad deb tanlaydi.

III. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGI FAOLIYATI YO'NALISHLARI HAMDA VAZIFALARI

3.1. Ta'lim muassasasi psixologi faoliyati yo'nalishlari:

- psixoprofilaktik ishlar
- psixologik targ'ibot va ma'rifat
- psixodiagnostika
- psixik rivojlantirish va psixokorreksiya
- psixologik konsultatsiya

1. Psixoprofilaktika – ta'lim muassasasi psixologi faoliyatining maxsus turi bo'lib, o'quvchi va o'qituvchilar uchun sog'lom psixologik muhit yaratish va ular shaxsining rivojlanishi uchun optimal shart-sharoitlarni ta'minlash hisoblanadi.

Psixologik profilaktika ishning asosiy vazifalari quyidagilar:

- shaxs sifatida shakllanish, aqlan barkamollikni ta'minlashning oqilona shart-sharoitlarini yaratish;
- shaxs kamoloti va intellektual taraqqiyoti bo'sag'asida vujudga kelishi mumkin bo'lgan psixologik nuqsonlar va buzilishlarni o'z vaqtida oldini olish;
- o'quvchini muayyan sharoitga moslashishi (*ko'ngil*)ga oid ishlarini olib borish, buning uchun ijtimoiy moslashish bilan bog'liq bo'lgan maxsus guruhlar tuzish, nevrotik holatlarni bartaraf qilish, tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan ishlash va ularning ota-onalari, sinf rahbari bilan alohida ishlash;
- ta'lim va tarbiya, yashash sharoiti bilan bog'liq nevrotik holatlar, psixologik zo'riqishning oldini olish;
- o'quvchi shaxsining qobiliyati, psixoloik fazilatlarini, xususiyatlarining to'laqonli namoyon bo'lishi maqsadida, aqliy (*intellektual*) taraqqiyot darajasini aniqlash uchun psixologik konsiliumlar tashkil qilish;
- ta'lim muassasasi jamoa a'zolaridagi psixologik zo'riqish va toliqishni yo'qotish, kamaytirish, ularning oldini olish chora-tadbirlarini tarkib toptirishga ko'maklashish;

- o'qituvchilar, xodimlar, ota-onalar o'rtasida yuzaga keladigan nizolar, shuningdek, oilaviy nizolarning psixologik ildizini o'rganish, ularni keltirib chiqaruvchi motivlarni tahlil qilish, favquloddagi vaziyatlarni yengillashtirish va tamoman bartaraf qilish yo'llari yuzasidan maslahatlar berish;

- o'zlashtirishi sust bo'lgan o'quvchilar ruhiy dunyosidagi nuqsonlarni aniqlash va ularga yordam berish yo'l-yo'riqlarini ishlab chiqish va amaliyotga tadbqiq qilish;

- o'z-o'zini boshqarish imkoniyatini ta'lim muassasasi o'quvchilari o'rtasida aniqlash (bioritmika, emotsiya, motivatsiya, iroda, qiziqish, diqqat kabilarni shaxs tomonidan idora qilish nazarda tutiladi);

- o'quvchilarda, ayniqsa, yotoqxonada yashovchi o'quvchilarda ijtimoiy moslashuv ko'nikmasini shakllantirish va ularning ijtimoiy muammolarini bartaraf etishda psixologik-pedagogik ta'sir amaliyotlarini olib borish;

- huquqbuzarlik va jinoyatga moyilligi bo'lgan, xulqi og'ishgan o'quvchilarni aniqlash, ularning ruhiy holatini barqarorlashtirish orqali ijtimoiy faol jarayonga yo'naltirish;

- o'quvchilar o'rtasida bo'sh vaqtni taqsimlash va undan omilkorlik bilan foydalanish muammosini ijtimoiy-psixologik nuqtayi nazardan tekshirish va bo'sh vaqtni maqsadga muvofiq tashkil qilish yo'llari, ulardan etnopsixologik bilimlar, ma'naviy qadriyatlarni egallashda foydalanish imkoniyatini psixologik tahlil qilish;

- o'quvchilarda davlat mablag'ini tejash tuyg'usini aniqlash, tejamkorlik, mol-mulkni asrash hissini o'rganish, noxush kechinmalarni jamoa orasida yoppasiga tekshirish, ularda mehnatni qadrlash burchini shakllantirish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqish;

2. Psixologik targ'ibot va ma'rifat – o'quvchi va pedagoglar jamoalarida eng qulay psixologik muhitni yuzaga keltirish uchun maxsus psixologik tadbirlar olib borish, pedagogik jamoada muomala madaniyatini takomillashtirish, o'quvchilar bilan o'qituvchilarning muomala jarayonini yaxshilashga yordam berish, shaxsga oid, ixtisoslikka doir muammolar yuzasidan pedagogik jamoalarda keng ko'lamda maslahatlar berish. Pedagogik jamoa a'zolaridagi psixologik zo'riqish va toliqishni yo'qotish, kamaytirish, ularning oldini olish uchun chora-tadbirlarni tarkib toptirishga ko'maklashish.

3. Psixodiagnostika – psixodiagnostik tadqiqotlar o'quvchilarning o'qishi davomida psixologik-pedagogik jihatdan chuqurroq o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, ularning individual-psixologik xususiyatlarini, ta'lim-tarbiyadagi nuqsonlarning sabablarini aniqlashga mo'ljallangandir. Diagnostik ishlar guruh yoki individual tarzda o'tkaziladi.

Mazkur ishlar ta'lim muassasalarida o'qitish davomida psixologik-pedagogik jihatdan chuqurroq o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, ularning individual xususiyatlarini, ta'lim va tarbiyadagi nuqsonlari sababini aniqlashga mo'ljallangandir. Bu asnoda amaliy psixolog quyidagi vazifalarni bajaradi:

- yosh davr taraqqiyoti mezonlariga muvofiqligini aniqlash maqsadida, psixolog ta'lim muassasalari o'quvchilarini psixologik tekshiruvdan o'tkazadi, ularning darajalarini belgilaydi. O'quvchilarning kasbiy yaroqliligini diagnostika qiladi, ularning shaxs xislatlari, irodaviy sifatlari, his-tuyg'ulari, o'zini-o'zi boshqarish imkoniyati, intellektual darajasini tekshiradi;

- psixolog o'qituvchilar va o'quvchilarning psixologik xususiyatlari, ularning qiziqishi, mayli, iqtidori kabilarni o'rganadi, mutaxassis va yetuk shaxs sifatida shakllanishiga muayyan yordam ko'rsatadi;

4. Psixik rivojlantirish va psixokorreksiya ishlar yo'nalishi psixologdan o'quvchi, o'qituvchilar shaxsi va intellektini rivojlantirish jarayoniga faol ta'sir o'tkazishni taqozo qiladi.

Ushbu yo'nalishda psixolog quyidagi aniq ishlarni amalga oshiradi:

- rivojlantiruvchi va psixokorreksiyaviy ishlar psixolog tomonidan har xil shakllarda, vaziyatlarda va holatlarda tashkil qilinadi:

a) amaliy psixologning maxsus ishi, mashg'uloti ayrim o'quvchilar bilan alohida o'tkazilishi mumkin bo'lgan mashg'ulotlar rejalashtiriladi.

b) o'quvchilarning har-bir faoliyati maxsus ravishda amalga oshirilib, o'quvchilar guruhlariga tarbiyaviy ta'sir o'tkazishga yo'naltirilgan bo'ladi;

- rivojlantiruvchi va psixokorreksiyaviy muammolarni qamrab oluvchi korreksiyaviy faoliyatning psixologik qismi mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Mazkur ishning pedagogik jihati esa psixologning pedagoglar, ota-onalar bilan hamkorligida o'tkaziladi.

- ta'lim muassasasi psixologi o'quvchilarning psixik taraqqiyotidagi, xulqidagi nuqsonlar hamda kamchiliklarni asta-sekin tuzatish, korreksiya qilish dasturini ishlab chiqadi va amaliyotga tadbiiq etadi. Buning uchun ular bilan maxsus mashg'ulotlar, buzilishni kamaytirish mashqlarini o'tkazadi, ijodiy (kreativ) qobiliyatlarni o'stirish maqsadida treninglar olib boradi.

Korreksiyaviy faoliyatning psixologik qismi psixologlar tomonidan amalga oshiriladi. Rivojlantiruvchi va korreksiya ishlari psixolog tomonidan har xil shakllarda, vaziyatlarda hal qilinadi:

- ta'lim muassasasi psixologining maxsus individual ishi;
- o'quvchilar guruhiga tarbiyaviy ta'sir o'tkazishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar;
- ota-onalar, pedagogik jamoa ishtirokida tarbiyaviy tadbirlar tarzida mashg'ulotlar olib borish.

5. Psixologik konsultatsiya (maslahat) – o'quvchilar ta'lim va tarbiyasi bilan shug'ullanuvchi barcha shaxslarga, jumladan ma'muriyat, o'qituvchilar, ota-onalar, ijtimoiy va jamoatchilik tashkilotlari xodimlariga aniq maslahatlar berish orqali amalga oshiriladi.

Ushbu yo'nalishda psixolog quyidagi aniq ishlarni amalga oshiradi:

- ta'lim, taraqqiyot, tarbiya, kasbiy shakllanish, o'zaro munosabat, muomala va muloqot sirlari, tengdoshlar munosabati va dunyoqarash, qobiliyat, iqtidor muammolari yuzasidan yakka tartibda, guruh bilan, jamoaviy tarzda maslahatlar uyushtirish;

- ota-onalarga o'quvchilarning psixik rivojlanish xususiyatlari, shaxs sifatida shakllanishi, o'zaro munosabat maqomlari, bunda farzandlarining yoshi, jinsi, individual-tipologik xususiyatlari muammosi bo'yicha maslahatlar berish;

- yotoqxonalarda o'quvchilarning talabi, ehtiyoji, qiziqishi, ijtimoiy qarashlari, pozitsiyasi mosligi va turmushga munosabati to'g'risida ma'lumotlar to'plash va ularni amalga oshirish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish;

3.2. Ta'lim muassasasi psixologi faoliyatini amalga oshirish metodlari turlicha bo'lishi mumkin:

- psixologik madaniyatni o'stirish va targ'ib qilish maqsadida ta'lim muassasasi o'qituvchilari, o'quvchilar bilan ma'ruzalar turkumi va trening mashg'ulotlari o'tkazish;
- ommaviy axborot vositalarida chiqishlar;
- psixodiagnostik tadqiqotlar o'tkazish, metodikalar ishlab chiqish (test, savol varaqasi, tajriba, kuzatish, suhbat va boshqalar);
- psixologik maslahat berish;
- psixologik konsiliumlar o'tkazish.

Bu yo'nalishdagi ishlar rejasi ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari tomonidan tasdiqlanadi va nazorat qilinadi.

IV. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGI FAOLIYATINING MAZMUNI

4.1. Ta'lim muassasasidagi o'quvchilar guruhlarini ijtimoiy-psixologik jihatdan o'rganib chiqish;

4.2. Ta'lim muassasasidagi axloqiy-psixologik muhitni, uning o'quvchi shaxsiga ta'sirini o'rganish;

4.3. O'quvchilarning shaxsiy muammolarini aniqlash maqsadida, ijtimoiy-psixologik diagnostika o'tkazish;

4.4. Ijtimoiy himoyaga muhtoj o'quvchilarni aniqlashda ishtirok etish;

4.5. Mushkul vaziyatlarga tushib qolgan o'quvchilarga individual maslahatlar berish;

4.6. Ota-onalar, pedagoglar, ma'muriyat va sinf rahbarlariga psixologik maslahatlar berish;

4.7. O'quvchilardagi xulqiy og'ishishlarni erta aniqlash va ularning oldini olish;

4.8. Turli holatlar bo'yicha hisobda turadigan o'quvchilar bilan psixoprofilaktik va korreksiya ishlarini olib borish;

V. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGI FAOLIYATIGA OID HUJJATLAR

5.1. Ochiq turdagi hujjatlar:

- Direktor o'rinbosari tomonidan tasdiqlangan yillik ish reja;
- Psixologning konsultatsiyalarni ro'yxatga olish jurnali;
- faoliyati bo'yicha umumiy hisobotlar.

5.2. Konfedensial xarakterdagi hujjatlar (XDFU):

- O'quvchilar bilan individual ishlarni ro'yxatga olish jurnali;
- Ta'lim muassasalaridagi o'quvchilar guruhlarining ijtimoiy-psixologik pasportlari;
- Notinch oilalar, xavf-xatar darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilarning ma'lumotlar banki;
- Psixologik diagnozlar
- Ota-onalar, pedagog xodimlar bilan ish yuritishga doir materiallar.

VI. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGINING INDIVIDUAL MAS'ULIYATI

- 6.1. Funksional vazifalarini bajarishga;
- 6.2. Tasdiqlangan ish rejasining to'liq bajarilishini ta'minlashga;
- 6.3. Tasdiqlangan shakldagi hisobotlarni o'z vaqtida taqdim etishga;
- 6.4. Psixologik diagnostiklarning aniqligiga;
- 6.5. Diagnostik va korrektsiyaviy ishlar metodlar adekvatligiga;
- 6.6. O'quvchilar bilan olib boriladigan ishlar va ularning natijalariga;
- 6.7. Berilayotgan tavsiyalar asoslanganligiga;
- 6.8. Tekshiruv va boshqa hujjatlar to'ldirilishiga va saqlanishiga.
- 6.9. Psixologik diagnostika natijalari va materiallari yuridik hujjat hisoblanmaydi va tavsiya xarakteriga ega.
- 6.10 Ta'lim muassasasi o'quvchilari va jamoasi hayotida yuz beruvchi kasbiy, ijtimoiy, oilaviy psixologik krizisli holatlari, jarohat, travma va boshqa patologik holatlar uchun psixolog shaxsan yakka holda mas'uliyat va javobgarlikni o'z zimmasiga olmaydi.

VII. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGINING MAJBURIYATLARI

- 7.1. Ta'lim muassasasining Nizomi, Psixologik xizmat dasturi, psixolog kodeksiga va ushbu Yo'riqnomaga ko'ra ish yuritish;
- 7.2. Ta'lim muassasasi psixologi faoliyati bo'yicha metodik seminarlarda ishtirok etish;
- 7.3. Ta'lim muassasasi rahbariyati oldida olib borilayotgan ishlar yuzasidan hisobotlar berish;
- 7.4. Ma'muriyat, ota-onalar bilan uzviy aloqada ish yuritish;
- 7.5. Konsultatsiya jarayonida olingan shaxsga doir axborotlar maxfiylikni ta'minlash;
- 7.6. Ta'lim muassasasi Kengashi oldida hisobotlar berib borish.

VIII. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGINING HUQUQLARI

- 8.1. Ta'lim muassasasi Kengashi yig'ilishlarida ishtirok etish;
- 8.2. O'quvchilar faoliyatini kuzatish maqsadida, darslar va sinfdan tashqari ishlarda ishtirok etish;
- 8.3. Pedagogik hujjatlar bilan tanishish;
- 8.4. Ta'lim muassasasida guruh bilan va yakka tartibda psixologik tadqiqot ishlarini olib borish;
- 8.5. Ma'lumoti va kasbiy malakasiga muvofiq, o'quv va fakultativ mashg'ulotlar yuklamalarini olish;

- 8.6. Zaruriyat tug'ilganda, tibbiy va defektologik muassasalarga murojaat etish;
- 8.7. O'quv-tarbiyaviy jarayonni takomillashtirish bilan bog'liq masalalarni ta'lim muassasasi rahbariyatiga yetkazish;
- 8.8. Kasbiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, o'z kasbiy malakasini oshirish;
- 8.9. Mehnatni tashkil etishning qulay shart-sharoitlariga ega bo'lish;
- 8.10. Ta'lim muassasasi rahbariyatidan maslahatlar olish;
- 8.11. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchilar va o'quvchilar xulqi, o'quv faoliyati xususiyatlarini kuzatish maqsadida dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda qatnashish;
- 8.12. Sinf rahbarlari, tarbiyachilar, ota-onalar va o'quvchilarning yig'ilishlarida ishtirok etish.
- 8.13. Psixolog psixologik ixtisos, asosiy ma'lumotlardan tashqari, o'quv va fakultativ tarzda 0,5 pedagogik stavkada dars o'tish imkoniyatiga ega.
- 8.14. Amaliyotchi psixologning mehnat ta'tili muddati barcha ta'lim muassasasi o'qituvchilari bilan barobardir.
- 8.15. Ta'lim muassasasi psixologi oylik maoshi "Ta'lim muassasalari boshqaruv, texnik, xizmat ko'rsatuvchi va o'quv-yordamchi xodimlarining mehnatiga haq to'lash razryadlari" bo'yicha belgilanadi.

IX. TA'LIM MUASSASASI PSIXOLOGIGA QO'YILADIGAN MALAKA TALABLARI

- 9.1. Oliy toifadagi psixolog: ixtisosligi bo'yicha magistr, psixologiya yo'nalishi bo'yicha bakalavr yoki diplomli mutaxassis, psixolog sifatida kamida 1 yil ish staji bo'lishi lozim;
- 9.2. 1-toifadagi psixolog: ixtisosligi bo'yicha magistr, psixologiya yo'nalishi bo'yicha bakalavr yoki diplomli mutaxassis, 2-toifadagi psixolog sifatida kamida 1 yil (*ixtisosligi bo'yicha magistr ish stajiga talab qo'yilmaydi*) ish staji bo'lishi lozim;
- 9.3. 2-toifadagi psixolog: psixologiya yo'nalishi bo'yicha bakalavr yoki diplomli mutaxassis, psixolog sifatida kamida 2 yil ish staji bo'lishi lozim;
- 9.4. **Ta'lim muassasasi psixologi bilishi zarur:**
- O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, davlatning ichki va tashqi siyosatini, ta'lim va yoshlar to'g'risida Hukumat tomonidan qabul qilingan farmon va qarorlarni, mustaqil O'zbekiston ramzlarning mazmun va mohiyatini;
 - o'spirin, yoshlar psixologiyasi va fiziologiyasini, pedagogikani, o'spirin va yoshlar rivojlanishining asosiy qonuniyatlarini, ularning xususiyatlarini, qiziqishlarini;
 - Respublika va xorijiy davlatlaridagi psixologiya fanining yangiliklarini;
 - hozirgi zamon ilmiy-amaliy asoslangan tashxisni, psixologik gigiyena asoslarini, kasb-hunarga yo'naltirish asoslarini, mehnat psixologiyasini, psixologik maslahat va psixoprofilaktika asoslarini, yosh anatomiyasi, psixologiyasi va o'quvchilar fiziologiyasini, rivojlantiruvchi psixokorreksion, psixoprofilaktik ishlar metodlarini bilishi talab etiladi.

AGENTLIK TIZIMIDAGI TA'LIM MUASSASALARI PSIXOLOGLARI UCHUN NAMUNAVIY REJA

№	Bajariladigan ish mazmuni	Ijro muddati	Mas'ullar	Kutiladigan natija
I. TASHKILIY ISHLAR MAZMUNI				
1.	Yangi qabul qilingan o'quvchilarga maktab psixologining ijtimoiy-psixologik faoliyati va psixologik xizmat turlari haqida ma'lumot berish.	Sentabr	Psixolog, sinf rahbarlari, tarbiyachi-pedagoglar.	O'quvchilar maktab psixologining faoliyat turi, targ'ibot varaqalari bilan tanishadi.
2.	O'quvchilarga ruhiy motivatsiya berish orqali ularda yuzaga kelayotgan tashqi va ichki zo'riqlashlarning oldini olish, psixolog tomonidan motivatsiya bergan holda, terapiya usullaridan (qo'shiq, raqs, jismoniy tarbiya, mutolaa, sayr va hokazo)lardan kun tartibi tuzgan holda topshiriqlar berib borish.	Har oyda	Psixolog, sinf rahbarlari va tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorlikda.	O'quvchilarda yuzaga kelayotgan zo'riqlashlarning oldi olinadi.
II. PSIXODIAGNOSTIK ISHLAR MAZMUNI				
3.	O'quvchilarning ijtimoiy-psixologik pasportini tuzish.	Oktabr - noyabr	Psixolog	Ta'lim muassasasi o'quvchilarning ijtimoiy psixologik pasporti yaratiladi.
4.	O'quvchilarning psixik taraqqiyotidagi, xulqidagi nuqsonlar hamda kamchiliklarni asta-sekin tuzatish, korreksiya qilish, buning uchun ular bilan maxsus mashg'ulotlar o'tkazish, nevroitik holatlarni kamaytirish mashqlarini o'tkazish, ijodiy (kreativ) qobiliyatlarini rivojlantirish uchun treninglar olib borish.	Yil davomida	Psixolog, sinf rahbarlari va tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorlikda.	Har bir shaxsga nisbatan individual-psixologik xususiyatidan kelib chiqib aniq ko'rsatmalar ishlab chiqiladi, tavsiya etiladi.
5.	- o'quvchilarning o'quv motivlari, shaxsiy yo'nalganligi, qadriyatlar tizimini o'rganish. - guruh o'quvchilariga tarbiyaviy ta'sir o'tkazishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar; - pedagogik jamoa ishtirokida tarbiyaviy tadbirlar tarzida mashg'ulotlar olib borish.	Yil davomida	Psixolog, sinf rahbarlari va tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorlikda.	O'qituvchilar va o'quvchilarning o'quv motivlari, shaxsiy yo'nalganligi, qadriyatlar tizimi xususiyatlari aniqlanadi va ta'lim jarayoniga tuzatishlar kiritishga oid takliflar ishlab chiqiladi.

6.	Ta'lim, taraqqiyot, tarbiya, o'zaro munosabat, muomala va muloqot sirlari, tengdoshlar munosabati va dunyoqarash, qobiliyat, iqtidor muammolari yuzasidan individual, guruh va jamoaviy tarzda maslahatlar uyushtirish.	Yil davomida	Psixolog	Ta'lim, taraqqiyot, tarbiya, kasbiy shakllanish, tengdoshlar munosabati va dunyoqarash, qobiliyat, iqtidor muammolari yuzasidan individual, guruh va jamoaviy maslahat uyushtiriladi.
IV. PSIXOPROFILAKTIKA				
7.	Huquqbuzarlik va jinoyatning oldini olishga doir psixoprofilaktik ishlarni olib borish. Huquqbuzarlik va jinoyatchilikka moyilligi bor o'quvchilarni aniqlash bo'yicha psixologik so'rovnomalar o'tkazish.	O'quv yili davomida	Psixolog, sinf rahbarlari va tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorlikda.	Huquqbuzarlik va jinoiy ishlarning oldi olinadi.
8.	O'qituvchilar va ota-onalar uchun "Suitsidning psixofiziologik mexanizmlari" mavzusida kichik ma'ruza tashkil etib, suitsidning oldini olish bo'yicha tushuntirish ishlarni tashkillashtirish. Suitsidga moyilligi bor o'quvchilarni aniqlash bo'yicha psixologik so'rovnomalar o'tkazish.	Fevral, Mart	Psixolog, sinf rahbarlari va tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorlikda.	O'quvchilar o'rtasida bo'ladigan har xil noxush holatlarni bartaraf etib, ruhiyatini chiniqtiradi.
9.	Ijtimoiy himoyaga muhtoj, imkoniyati cheklangan, nogironligi bor o'quvchilarga ruhiy madad berish va ularni psixolik qo'llab-quvvatlash.	O'quv yili davomida	Psixolog, sinf rahbarlari va tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorligida.	O'ziga bo'lgan bahosini oshirish, har xil psixologik to'siqlarni yengishga yordam berish.
10.	Ta'lim muassasasi o'quvchilar turar joyida istiqomat qilayotgan o'quvchilar bilan psixologik-psixoprofilaktik ishlarni amalga oshirish.	O'quv yili davomida	Psixolog tarbiyachi-pedagoglar bilan hamkorlikda.	Yotoqxonada istiqomat qilayotgan o'quvchilar muammolarini bartaraf etishga amaliy ko'maklashiladi.

V. PSIXOLOGIK KONSULTATSIYA				
11.	O'qituvchilar, rahbar xodimlar, o'quvchi-yoshlar murojaati bilan individual tarzda ishlash.	O'quv yili davomida	Psixolog	Guruh tarzida yechimini topmagan muammolarni yakka tartibda psixokorreksiya qilish imkoniyati paydo bo'ladi.
12.	Mazkur reja ijrosi bo'yicha bajarilgan ishlarni internet tarmoqlarida keng yoritilib borilishini ta'minlash.	Talabga ko'ra har oyda	Psixolog, matbuot kotibi	E'lonlar, targ'ibot ishlari, hisobot

Izoh:

1. Ushbu reja asosida ta'lim muassasasi xususiyatidan kelib chiqqan holda Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari hamda psixolog tomonidan o'quv yili davomida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar rejasini ishlab chiqiladi.
2. Tadbirlar muddatlari nisbiy bo'lib, jarayondagi vaziyatga qarab o'zgartirish kiritiladi.
3. Ushbu namunaviy reja kirmay qolgan masalalar psixolog tomonidan kiritilishi va to'ldirilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология. Учебник для студентов ВУЗов. – Изд., 6-е., перераб и доп. - М.: Академический проект, 2001, 480 с.
2. Абрамова Г.С. Возрастная психология. Учебник для студентов ВУЗов. – Изд., 6-е., перераб и доп. - М.: Академический проект, 2001, 704 с.
3. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике. – СПб: Питер Ком, 1999, 528 с.
4. Газиев Э.Г. Психологические основы развития самоуправления учебной деятельностью у школьников и студентов. Автореф.дисс.докт.псих.наун. М.: 1992, 38 с.
5. Davletshin M.G. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiya. O'quv qo'llanma - Toshkent.: O'qituvchi, 1974 (hammualliflik), 235 bet.
6. Элисеев О.П. Практикум по психологии личности. 2-е изд., испр. и перераб. - СПб.: Ритер, 2002, 512 с.
7. Краг Г., Бокум Д. Психология развития. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2006, 940 с.
8. Межличностное восприятие в группе /Под ред. Г.М.Андреевой, А.Н.Донсова. М.: Изд-во Моск. Ун-та, 198, 295 с.
9. Мелников В.М. Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности: Учеб. пособие для слушателей ИПК преподавателей пед. диссиплин ун-тов и пед. ин-тов. - М.: Просвещение, 1985, 319 с.
10. Нелсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования. - СПб.: Питер, 2001, 464 с.
11. Небылисын В.Д. Избранные психологические труды. - М.: Педагогика, 1990, 408 с.
12. Немов.Р.С. Психология. - М., 2003.
13. Нуркелдиева Д.А., Чичирена Я. Илк мактабгача ёшдаги болаларни психологик педагогик, логопедик текшириш. - Т.: Янги аср авлоди, 2007 й.
14. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии /Под ред. А.А.Крылова, С.А.Манишева. С-Петербург.: Питер, 2000, 560 с.
15. Практикум по психодиагностике. М.; 1989. 350 с.
16. Практическая психология в тестах, или как научиться понимать себя и других. М.: АСТ-ПРЕСС, 2000. 376 с.
17. Райгородский Д.Я. (составитель) Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Самара.: Издателский Дом "Бахрах", 1998, 672 с.

18. Романова Я.С. Психодиагностика: Учебное пособие. СПб.: Питер, 2005, 400 с.
19. Рогов Я.И. Настольная книга практического психолога: Учеб.пособие: В 2-кн. М.: Изд-во Владос-ПРЕСС, 2002.
20. Сапогова Я.Я. Психология развития человека: Учебное пособие. -М.: Аспект Пресс, 2001, 460 с.
21. Справочник практического психолога: Психотерапия /сост. С.Л.Соловёва. М.: АСТ.СПб.: Сова, 2005, 575 с.
22. Чалдини Р, Кенрик Д., Нейберг С. Социальная психология. Пойми себя, чтобы понять других! (серия "Главный учебник"). СПб.: Прайм- ЯВРОЗНАК, 2002, 336 с
23. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. T.: O'qituvchi, 2010.
24. Qodirov. B.R. Iqtidorli bolalarning birlamchi tanlovi metodikalari. Toshkent., 2014.
25. Mustafoeva. Sh. O'smir psixologiyasi. Biz bilmagan jihatlar. Toshkent, 2015.
26. Karimova E.G. O'zbek tolerantligining o'ziga xos xususiyatlari. O'quv qo'llanma. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti. 2006 yil, 64 bet.
27. Anne Anastasi, Susana Urbina. Psychology Testing -Prentice-Hall International, Inc.2000.
28. Henry Kellerman, PH.D. Anthony Burry, PH.D. Handbook of Psychodiagnostic Testing. - Springer Science_Business Media, LLC.2007.
29. Elizabeth A. Styles. The Psychology of Attention. This edition published in The Taylor & Francis ye-Library, 2005.

ELEKTRON MANBALAR

www.tdpu.uz
www.pedagog.uz
www.yedu.uz
www.gov.uz
www.ziyonet.uz
www.idum.uz

MUNDARIJA

Kirish.....	4
Ta'lim muassasasi psixologining psixodiagnostika ishlari.....	6
Psixologik maslahat, psixokorreksiya va rivojlantirish ishlari.....	10
Psixoprofilaktik va psixologik ma'rifat ishlari mazmuni.....	11
Psixokorreksion trening mashg'ulotlari ishlanmalaridan namunalar.....	12
Tanishish va birlashish treninglari.....	12
Xulq-atvor normalariga rioya qilish holatlarini aniqlashga qaratilgan treninglar.....	16
"Nizoli vaziyatlar korreksiya" treninglaridan namunalar.....	21
Muloqot jarayonini faollashtirishga doir trening mashg'ulotlari.....	23
Muhitni ijobiylashtiruvchi va ahillashtiruvchi trening mashg'ulotlari.....	24
Faoliyatdagi ishchanlik muhitini yaratuvchi trening mashg'ulotlar.....	25
Psixodiagnostik metodikalar.....	26
Anketa metodi.....	26
O'quv motivatsiyasi yo'nalishini aniqlashga qaratilgan test-so'rovnoma.....	28
"Odamning geometrik shakllar yordamida chizilgan rasmi" metodikasi.....	31
Sotsiometriya metodikasi.....	36
Sotsiogramma metodi.....	38
"Shaxsning kommunikativ va tashkilotchilik moyilliklari diagnostikasi" metodikasi.....	39
"Qiziqishlar xaritasi" metodikasi.....	43
Xarakter xususiyatini aniqlashga qaratilgan testlar.....	51
Psixogeometrik test: "kimsiz: kvadrat, aylana, to'rtburchak, uchburchak, zig-zag?"...51	
Temperamentni aniqlash testi.....	54
O'zbekiston Respublikasi Prezident ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ta'lim muassasalari psixologining lavozim yo'riqnomasi.....	60
Agentlik tizimidagi ta'lim muassasalari psixologi uchun namunaviy reja.....	67
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.....	70

**PREZIDENT TA'LIM
MUASSASALARI
AGENTLIGI**

+998 (71) 207-20-17

info@piima.uz

Toshkent shahri, Yashnobod tumani,
Mahtumquli ko'chasi, 1a

PREZIDENT TA'LIM MUASSASALARI AGENTLIGI